

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ REJİMİNİN
OLUŞTURULMASINDA HEGEMONİK GÜÇLERİN
ÖNEMİ**
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan:
Irmak ZENGİN

İSTANBUL, 2015

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ REJİMİNİN
OLUŞTURULMASINDA HEGEMONİK GÜÇLERİN
ÖNEMİ**
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan:
Irmak ZENGİN

Öğrenci No:
130771012

Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Pınar BAL

İSTANBUL, 2015

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Küresel İklim Değişikliği Rejiminin Oluşturulmasında Hegemonik Güçlerin Önemi” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 28/03/2015

Irmak ZENGİN

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

.... /...../.....

Enstitümüz *Uluslararası İlişkiler* Anabilim dalı *Uluslararası İlişkiler* Programı yüksek lisans öğrencilerinden **130771012** numaralı **Irmak ZENGİN'in** "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**Küresel İklim Değişikliği Rejiminin Oluşturulmasında Hegemonik Güçlerin Önemi**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 21.04.2015 tarih ve 2015/16 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (30) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~oybirliği~~ ile ~~Kabul/Red veya Düzeltme~~ kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
YRD.DOÇ.DR.PINAR BAL

Pinar Bal

Armağan Gözkaman
ÜYE
YRD. DOÇ. DR. ARMAĞAN GÖZKAMAN

Esra Hatipoğlu
ÜYE
PROF. DR. ESRA HATİPOĞLU

Adı ve Soyadı : Irmak ZENGİN
Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Pınar BAL
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2015
Alanı : Uluslararası İlişkiler
Anahtar Kelimeler : Küresel İklim Değişikliği Rejimi, Hegemonik İstikrar Teorisi, Liderlik

ÖZ

KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ REJİMİNİN OLUŞTURULMASINDA HEGEMONİK GÜÇLERİN ÖNEMİ

Bu tez çalışmasında küresel iklim değişikliği rejiminin oluşması ve hegemonluk kavramı arasındaki ilişki ele alınmaktadır. Küresel iklim değişikliği rejiminin kurulması ve devam ettirilmesi, günümüzün en büyük sorunlarından biri olan iklim değişikliğinin yerküremize, dolayısıyla da insan hayatına etkilerini en aza indirmek adına hayati önem taşımaktadır. Kapsamlı, adil ve etkin bir küresel rejimin önündeki temel engel ise hegemonik bir aktörün eksikliğidir. Bu hipotez iklim değişikliği görüşmeleri, hegemonik teoriler ve bunlar arasındaki ilişki incelenerek açıklanmaya çalışılmaktadır.

Name and Surname : Irmak ZENGİN
Supervisor : Assist.Prof. Pınar BAL
Degree and Date : Master, 2015
Major : International Relations
Key Words :Global Climate Change Regime, Hegemonic Stability Theory,
Leadership

ABSTRACT

THE IMPORTANCE OF HEGEMONY IN GLOBAL CLIMATE CHANGE REGIME

In this thesis, the relationship between the international climate change regime and the concept of hegemony has been examined. The chief obstacle to establish and maintain a comprehensive, fair and effective regime which is essential to reduce the effects of climate change on the earth and thereby on the humanity, is lack of a hegemonic actor. In this thesis, this hypothesis is tested by studying the climate change negotiations, the theories of hegemony and the relationship between the two.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
TABLolar LİSTESİ.....	v
KISALTMALAR.....	vi
1. GİRİŞ.....	1
2. KÜRESEL BİR SORUN OLARAK İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE MÜCADELE.....	4
2.1. İklim Değişikliğinin Tanımı.....	4
2.2. İklim Değişikliğinin Sebepleri.....	5
2.3. İklim Değişikliğinin Etkileri.....	7
2.4. Gelecek Senaryoları.....	8
2.5. İklim Değişikliği ile Mücadele.....	10
2.6. Küresel İklim Değişikliği Rejimi.....	11
3. KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ REJİMİNİN TARİHÇESİ.....	14
3.1. Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı.....	14
3.2. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli.....	15
3.3. Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı.....	18
3.4. İklim Zirveleri.....	19
3.4.1. Berlin İklim Zirvesi.....	20
3.4.2. Kyoto İklim Zirvesi	21
3.4.3. Bonn İklim Zirvesi	22
3.4.4. Bali İklim Zirvesi	23
3.4.5. Kopenhag İklim Zirvesi	24
3.4.6. Cancun İklim Zirvesi	25
3.4.7. Durban İklim Zirvesi	26
3.4.8. Doha İklim Zirvesi	27
3.4.9. Varşova İklim Zirvesi	28
3.4.10. Lima İklim Zirvesi	28
3.5. New York Dünya İklim Zirvesi.....	30

4. HEGEMONİK İSTİKRAR TEORİSİ	32
4.1. Hegemonya Kavramı.....	32
4.2. Hegemonik İstikrar Teorisi.....	34
4.3. Hegemonik İstikrar Teorisi Yaklaşımları.....	36
4.3.1. Neoliberal Yaklaşım.....	36
4.3.2. Neorealist Yaklaşım.....	38
4.4. Hegemonik İstikrar Teorisi Eleştirisi.....	38
4.5. Tarih Boyunca Hegemon Ülkeler.....	40
5. KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ REJİMİ VE HEGEMONLUK	45
5.1. Hegemonluk ya da Liderlik.....	45
5.2. Küresel İklim Değişikliği Rejiminin Oluşturulmasının Önündeki Engeller.....	47
5.3. Muhtemel Hegemonlar ya da Liderler.....	50
5.3.1. Avrupa Birliği.....	50
5.3.2. ABD.....	53
5.3.3. Çin-ABD İşbirliği.....	56
5.4. Rejimin Geleceği.....	57
6. SONUÇ	59
7. KAYNAKLAR	61

TABLÖLER LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo. 1. Senaryolara Göre Tahmin Edilen CO2 Salınımları	9
Tablo. 2. Emperyalist, Hegemon ve Lider devletlerin Temel Özellikleri	46

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AR4	: IPCC Fourth Assessment Report
AR5	: IPCC Fifth Assessment Report
CDM	: Clean Development Mechanism
CER	: Certified Emission Reductions
CGCF	: Copenhagen Green Climate Fund
CO2	: Karbondioksit
COP	: Conference of the Parties
CTCN	: The Climate Technology Center and Network
ERU	: Emission Reduction Unit
GCF	: Green Climate Fund
JI	: Joint Implementation
IET	: International Emission Trading
IPCC	: Intergovernmental Panel on Climate Change
FAR	: IPCC First Assessment Report
MRV	: Measurement Reporting and Verification
NAMA	: Nationally Appropriate Mitigation Actions
SAR	: IPCC Second Assessment Report
TAR	: IPCC Third Assessment Report
REDD	: Reducing Emissions from Deforestation and Degradation
UNEP	: United Nations Environment Programme
UNFCCC	: United Nations Framework Convention on Climate Change

1. GİRİŞ

Gün geçtikçe küreselleşen dünyamızda, ülkelerin sınırlarının önemi ortadan kalkmakta ve bununla beraber paylaşılan noktalar artmaktadır. İnsan eliyle çizilmiş sınırların önemi kalmazken, sınırları olmayan havanın ve iklimin insan hayatı üzerindeki önemi muazzam derecede artmıştır. İlk çağlarda insanlar hava olaylarından korkarlar ve bu olayları Tanrıların işaretleri olarak görürlerken, sonralarda, bilginin ve teknolojinin de gelişmesiyle, onları kontrol altına almayı öğrenmişlerdir. Belki de bu sözde başarının verdiği güven duygusuyla hareket eden insanoğlu, zaman ilerledikçe ve iklim artık kontrol edilemez bir şekilde değişmeye başlayınca bu sefer Tanrıları suçlamayı bırakarak, devletler olarak birbirlerine düşmeye başlamışlardır. Önceleri iklimi kontrol etmek için hevesli olan bu devletler, şimdilerde hiç de hevesli gözükmemekle beraber, sorumluluğu birbirlerine atmaya başlamışlardır. Böylelikle iklim üzerinde kurulduğu zannedilen üstünlüğün verdiği güven, sorumluluk almaktan kaçınan devletlerin ve etkileri giderek artan iklim değişikliklerinin sonucunda yerini yavaş yavaş çaresizlik ve umutsuzluğa bırakmaktadır.

İnsanların iklim üzerindeki üstünlüklerini kaybetmelerinin birçok sebebi vardır. Bu sebeplerin bazıları doğal sebeplerken, bazıları ise insan aktivitelerinden kaynaklanmaktadır. İklim değişikliği ile mücadele adına atılması gereken hafifletme çalışmaları da insan kaynaklı aktivitelerin önünü kesmeyi amaçlamaktadır. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin yayımladığı raporlardaki gelecek senaryoları da dikkate alınarak ve bu değişikliğin sebepleri ve etkileri iyi analiz edilerek, uluslararası düzeyde normlar belirlenmesi önemlidir.

Küresel iklim değişikliği rejimi kurmak, yani gittikçe şiddetlenen iklim değişikliği etkilerinin en aza indirilmesini sağlayacak kurallar oluşturmak ve bunlara tüm küresel aktörlerce uyulmasını sağlamak için belki de gerekli olan bu aktörlerin sorumluluk almalarını beklemektense, bu sorumlulukları onlara dayatmaktır. 'Dayatma' kelimesi belki fazla güçlü gelebilir. Çünkü uluslararası rejimler oluşturulurken dikkat edilmesi gereken çok fazla etmen vardır. Örneğin devletlerin ve yurttaşların bağımsızlıklarının sınırlandırıldığını hissetmemeleri gerekir. Bununla beraber kurulacak olan rejim ekonomik çıkarları tehdit etmemeli, aksine yeni çıkarlar

sağlamalıdır. Aynı zamanda ekonomik, siyasi ya da başka herhangi bir rekabet alanında, devletler kurulacak rejim yüzünden bir diğerinin gerisinde kalmamalıdır. Yani eğer bir devlet söz konusu rejimin başka bir devleti kendisinden daha avantajlı bir duruma getirdiğini düşünürse, rejimi sorgulamaya başlar ve rejim onun için meşruiyetini kaybedebilir. Tüm bunlar arasında en önemlisi devletin bu rejime ayak uydurmaya hazır olup olmadığıdır. Başka bir deyişle, devlet dış politikası yoluyla katılım gösterdiği bu uluslararası rejime iç politikası bakımından da hazır olmalıdır. Dışarıda kabul etmeye hazır olduğu kuralları, öncelikle içeride sindirmeli ve aynı zamanda yurttaşlarına da kabul ettirmeyi başarmalıdır. Ya da kurumlar ve yasalarıyla bu kurallara uymak için gerekli olan altyapısını sağlamalıdır. Bütün bunların yanında gelecek senaryoları iyi analiz edilmeli, uyum ve hafifletme stratejilerine aynı anda yer verilmelidir. İklim değişikliğine sebep olan etmenler iyi araştırılmalı, kısa vadede etkilerini azaltmak, uzun vadede ise yok etmek başlıca amaç olmalıdır. Tüm bu sebeplerden ötürü, insanlık ve gezegenimiz için büyük önem taşıyan bu problemin çözümünü devletlerin iradelerine bırakmak pek de akıllıca olmayabilir.

Küresel iklim değişikliği rejimi kurmak, yukarıda bahsedilen bu sebeplerin yanında soyut bir kavrama dayanmasından dolayı da zordur. Örneğin bundan yıllar önce Uluslararası İklim Değişikliği Paneli ilk değerlendirme raporunu yayımladığında çok fazla yankı bulamamasının sebebi, bahsedilen ya da öngörülen bu değişimin yeterince gözle görülür sonuçlar vermemesi olabilir. Hali hazırda hayatı çok fazla etkilemeyen, etkileyeceği de kesin olmayan bir ‘sözde’ problem için, karar alıcıların para ve zaman harcamak istememeleri anlaşılabilir. Bu çalışmada cevap bulmak istenilen soru bu rejimin kurulamamasındaki bir diğer etkenin güçlü bir devletin liderliğinin eksikliği olup olmadığıdır. Bunun için de Hegemonik İstikrar Teorisi kapsamında rejimin geleceği sorgulanmıştır.

Bu bağlamda küresel bir sorun olarak iklim değişikliği incelendikten sonra, küresel bir iklim değişikliği rejimi kurmak adına atılan adımlar incelenmiştir. 1972 yılında düzenlenen Stockholm Konferansı milat kabul edilmiş ve son olarak Aralık 2014’te Lima’da düzenlenen Taraflar Konferansı’nın yirmincisine yer verilmiştir.

Daha sonraki bölümde Charles Kindleberger’in ortaya attığı ve uluslararası sistemlerin varlığını liberal bir hegemonun varlığına bağlayan Hegemonik İstikrar

Teorisi ve farklı yaklaşımları incelenmiştir. Bununla beraber aynı bölümde tarih boyunca hegemon devlet olarak kabul edilen Hollanda, Britanya ve Amerika'nın büyük güç oldukları dönemlere yer verilmiştir.

Beşinci bölümde ise hegemon ve lider arasındaki farklara odaklanarak, küresel iklim değişikliği rejimi önündeki engeller vurgulanmış ve kurulacak bu rejime liderlik yapabilecek kapasitesi olan Avrupa Birliği ve Amerika'nın iklim değişikliği görüşmeleri boyunca sergiledikleri tutumlar incelenmiştir. Bu iki aktöre ek olarak öne çıkan Amerika ve Çin işbirliği hakkındaki yorumlara da değinilmiştir. Çalışmanın üçüncü ve dördüncü bölümleri daha çok literatürü taramayla oluşturulmuşken, dördüncü bölümü bu iki bölüme yönelik yapılan analiz ve yorumlar yardımıyla yazılmıştır ve tüm bunlara dayanılarak yorumlanan bir sonuç bölümüyle, çalışma sonlandırılmıştır.

2. KÜRESEL BİR SORUN OLARAK İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE MÜCADELE

2.1. İklim Değişikliğinin Tanımı

İklim değişikliği insanlığın yüz yüze geldiği en ciddi ve geri dönüşü neredeyse imkânsız problemlerden birisidir. Problemin etkilerinin yeterince açık olmasına rağmen, problemin ciddiliği konusunda her çevre hem fikir değildir. İklim değişikliği hakkında çok fazla konuşulup, küresel anlamda az adım atılmasının sebebi de budur.

İklim değişikliğinin tanımını yapmadan önce, iklimi tanımlamak yerinde olacaktır. Belirli bir bölgeye özgü hava olaylarının tümüne iklim denmektedir. Yerküremizin güneşten aldığı enerji ve atmosfere yeniden yansıttığı enerji arasında bir denge mevcuttur. Bu dengenin bozulmasına yol açacak herhangi bir etmen, iklimin değişmesine sebep olmaktadır. İklim değişikliğini kısa dönemdeki hava değişimlerine bağlamak doğru değildir. Atmosferde meydana gelen herhangi bir değişikliğin iklim değişikliği başlığı altında incelenmesi için, belirli bir zaman zarfında söz konusu değişiklikten bahsetmek gerekmektedir. Her türlü şiddetli hava olayını iklim değişikliğinden kaynaklanmasa da, bunların şiddetinin ve sıklığının iklim değişikliğinden önemli ölçüde etkilendiği söylenebilir.

Küresel ısınma ve iklim değişikliği kavramları birbirlerinin yerine sıklıkla kullanılsalar bile, aslında kastettikleri şeyler farklıdır. Küresel ısınma, yerkürenin ortalama ısısının sera gazları nedeniyle artmasıdır. Isı tutma özelliğine sahip olan bu sera gazlarının (Karbondiyoksit, su buharı, metan, vs.) atmosferdeki yoğunluklarının artması, dolayısıyla tuttukları ısı miktarını da arttırmakta ve yerkürenin ısınmasına neden olmaktadır. İklim değişikliği ise daha geniş değişikliklere karşılık gelmektedir ve nedenleri arasında küresel ısınma da mevcuttur. Ayrıca iklim değişikliği her zaman daha sıcak havalarla karşılaşmamıza sebep olmaz. Aksine daha kuru ya da soğuk hava olaylarına da yol açabilir.

2.2. İklim Değişikliğinin Sebepleri

Özellikle son yarım yüzyıldır, insanoğlu atmosferin kimyasını, fosil yakıtları kullanarak ve ormanları yok ederek ciddi bir şekilde değiştirmiş bulunmaktadır (Hardy, 2003). Atmosferin yapısının değişmesiyle birlikte, iklim sistemi de değişime daha açık hale gelmiştir.

İklim değişikliğinin sebeplerini Malik (2011), iç ve dış sebepler olmak üzere ikiye ayırmıştır. İç sebepler; iklim sistemini oluşturan boyutlardan (atmosfer, yeryüzü, okyanus, buzul ve kara sistemleri) kaynaklanan nedenleri oluşturur. Bunlar, doğal sebepler olarak da adlandırılabilir. Dış sebepler ise iç sebeplerin dışında kalan etmenlerdir ki insan kaynaklı nedenler de denilebilir.

İklim değişikliğine yol açan doğal sebeplerden birisi güneş ışıınımıdır. Doğal şartlar altında yeryüzüne ulaşan ve yeryüzünden yansıyan güneş ışınları arasında bir denge bulunmaktadır. Bu dengenin herhangi bir sebepten dolayı bozulması, atmosferin ısınmasına ya da soğumasına yol açarak, iklimi etkilemektedir. İklimi etkileyen bir diğer etmen Milankoviç Döngüsüdür (Desonie, 2008). Bu teori, iklim değişikliğinin, güneşin dünyaya göre pozisyonundan kaynaklandığı söylenmektedir. Milankoviç Döngüsüne göre ise 90.000 – 100.000 yılda bir dünyanın güneş etrafındaki yörüngesi dairesel bir yapıdan, daha oval bir yapıya doğru değişir. Yörüngenin açısı değiştikçe de aldığı güneş radyasyonu, dolaylı olarak da iklim değişmektedir. Dünyanın güneşe olan pozisyonunu değiştiren bir diğer etmen ise dönme eksenindeki yalpalanmalardır. Bu yalpalanmalar, dünyanın bazı bölgelerinin güneşe daha fazla yaklaşmalarına ya da uzaklaşmalarına neden olur ve iklimi değiştirebilir. Bütün bu değişimler, çok uzun sürelerde ortaya çıkar ve belli süreler sonucunda da eski haline geri dönerek, iklim üzerindeki etkilerini geriye alırlar.

İklimi değiştiren diğer bir doğal neden, levha hareketleridir. Levha hareketleri; kıtaların ve okyanus havzalarının şekillerini ve büyüklüklerini belirledikleri için, iklime etkileri fazladır (Desonie, 2008). Levhaların birleşmelerinin ya da ayrılmasının, okyanusun etkilerinin hissedilme derecesini değiştirmesinin yanında, volkanik patlamalara da sebep olma yetisi bulunmaktadır. Volkanik

patlamalar yüzünden ortaya çıkan aerosollar, güneş radyasyonunu azaltarak, ortalama ısının düşmesine neden olur.

İklim değişikliğinin doğal nedenlerinin yanı sıra bilim adamlarının daha fazla üzerinde durdukları insan kaynaklı nedenleri de bulunmaktadır. İnsan kaynaklı aktiviteler, atmosferdeki sera gazı yoğunluğunu arttıran en büyük etmendir. Desonie'ye göre (2008), atmosfere sera gazı eklemek, üzerine battaniye atmakla eş değerdir. Sera gazlarının yoğunluğunu arttıran en büyük etmen şüphesiz, fosil yakıtların kullanımıdır. Fosil yakıtların kullanımı ve sera gazlarının etkisi dışında, iklime yön veren diğer insan kaynaklı aktiviteler arasında ormansızlaşma ve şehirleşme büyük önem arz etmektedir.

İklimin değişmesine olan katkısı bakımından karbondioksitten sonra gelen sera gazı metandır. Metan gazı, fosil yakıtların kullanımı, hayvancılık aktiviteleri, pirinç üretimi ve çöplerin parçalanması sonucu açığa çıkar. Görüldüğü üzere tüm bunlar insan aktiviteleridir. İklim değişikliğine neden olan bir diğer insan aktivitesi, toprağın kullanımıyla alakalıdır. İnsanların toprağı nasıl kullandıkları, iklimler üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Örneğin, kent alanlarının, diğer alanlara oranla ısıları daha yüksektir. Bu alanlara kentsel ısı adaları da denmektedir. Kentsel ısı adaları etkilerinin iki nedeni vardır (Desonie, 2008). Bunlardan ilki, sürekli çalışan makinelerden, motorlardan yayılan ısıdır. İkinci sebep ise insan yapımı yüzeylerdir (beton ya da asfalt gibi). Bu yüzeyler, gündüzleri güneşten gelen enerjiyi tutarlar ve gece olduğunda atmosfere geri salarlar. Şehirlerin gece ortalama sıcaklıklarının artmasının bir sebebi de budur (Desonie, 2008).

İklimi etkileyen insan aktivitelerinin bir diğeri de, kentleşme sonucunda daha da belirginleşen ve kentleşme adına gerçekleştirilen ormansızlaşmadır. Ormanlar doğal karbon havuzlarıdır. Tahribatları hem tutulan karbon miktarını azaltır hem de bitkilerin hali hazırda tuttukları karbonları atmosfere geri salmalarına neden olur.

Yukarıda belirtilen insan kaynaklı nedenler, iklimi etkileyen başlıca sebeplerdir. Bunların dışında nüfusun artması, tarım yoğunluğu, uluslararası ticaret, ulaşım, sanayileşme gibi birbirine bağlı birçok etmen maalesef iklim değişikliğine neden olmaktadır.

2.3. İklim Değişikliğinin Etkileri

İklim değişikliğinin gerçekleşmesi için uzun süreler gerekse de, sonuçlarını görmek için insanoğlu maalesef o kadar beklemek zorunda kalmamıştır. Buzulların hızla erimesi, ortalama sıcaklıkların yükselmesi, ağaçların vaktinden önce çiçeklenmeler ve deniz seviyesindeki artışlar, iklim değişikliğinin gözlemlenebilir etkileridir. Bunların dışında iklim değişikliğinin insan hayatına doğrudan etkileri de mevcuttur.

Ulusal Araştırmalar Konseyi'nin (NRC) yayınladığı belgeye göre (2012), iklim değişikliğinin yağışlar üzerinde önemli etkileri vardır. Konseyin araştırmasına göre, kurak bölgelerin daha da kuraklaşması, yağış alan bölgelerin de daha fazla yağış alması beklenmektedir. Isının artmasıyla doğru orantılı olarak artan buharlaşma ve kuraklaşma, doğal olarak yangın riskini de artırmaktadır. Yangınların oluşması da var olan ekosistemimizin korunmasını tehlikeye sokmaktadır.

Peki deniz seviyesinin yükselmesi neden bu kadar önemli? Deniz seviyeleri birçok bakımından çekici oldukları için, yoğun nüfuslara sahiptirler. Bu yüzden suların yükselmesi, birçok insanın hayatını tehdit ettiği için, kaygı sebebidir. Örneğin eğer deniz seviyesi 1990 yılı oranlarının yarım metre üzerine çıkacak şekilde yükselirse, su basmalarının dünya çapında 5 milyon ile 200 milyon arasında insanı etkileyeceği düşünülmektedir (NRC, 2012).

İklim değişikliğinin ekosisteme de etkileri büyüktür. Ekosistemin parçaları olan hayvanların ve bitkilerin, değişen sistemlere adapte olabilmeleri mevcuttur. Fakat bazıları değişen bu iklime ayak uydurmakta bir hayli zorlanırlar. Örneğin, okyanusları ele alalım. Atmosferde artan karbondioksit miktarı, okyanusların asitlenmesine neden olur. Bu asitlenme uzun vadede yumuşakçaları ve mercan resiflerini tehdit eder (NRC, 2012).

Tarım ve iklim değişikliği arasında kısır bir döngü bulunur. Yanlış tarım uygulamaları iklimin kötü anlamda etkilenmesine yol açarken, değişen iklim de tarımı etkilemekte ve küresel gıda güvenliğini tehdit etmektedir. Artan sıcaklıklar ve

buharlaşma nedeniyle su sıkıntısı gündeme gelmektedir. Aynı zamanda ısı, ürünler e zarar vererek, verimliliği düşürmekte, bu da fiyatları artırtmaktadır.

Yukarıda bahsedilen dolaylı etkilerin dışında, iklim değişikliğinin insanlar üzerinde doğrudan etkileri de bulunmaktadır. Yaz dönemlerinde artan ve kış döneminde düşen sıcaklıklar direk ölümler getirebilirken, su baskınları ve şiddetli hava olaylarının neden olduğu kayıplar da ayrıdır. Bunların yanında salgın hastalıkların artması ve yayılması da iklimin değişmesiyle alakalandırılabilir. Tüm bu direk veya dolaylı etkiler ülkelerin ekonomileri adına kaldırılması zor yüklerdir. Ekonomileri zarar gören devletlerin de iklim değişikliği uyum ve hafifletme aktivitelerini geri plana atmaları ve bu değişikliğin neden ve etkilerini düşünmeden faaliyetlerini devam ettirmeleri beklenecektir. Bu da iklim değişikliği ve ekonomi arasındaki kısır döngünün bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.4. Gelecek Senaryoları

İklim değişikliğinin geleceğini tahmin etmek oldukça zordur çünkü bir çok değişkene bağlıdır. Bu değişkenlerin arasında güneşten gelen ışınların açısı ve şiddeti, ormansızlaşma, okyanusların asitlenmesi, tarım aktiviteleri, insan nüfusunun yoğunluğu gibi etmenler bulunmaktadır. İklim değişikliğinin bu kadar fazla boyuta bağlı olmasına rağmen, geleceği hakkında daha doğru bilgiler edinme kapasitemiz gün geçtikçe artmaktadır (Hardy, 2003).

Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin (IPCC) 2000 yılında yayımladığı Emisyon Senaryoları Özel Raporu'na göre (SRES) başlıca dört adet senaryo ailesi belirlenmiştir. A1 senaryosuna göre dünya büyük bir ekonomik büyümeyle karşılaşacaktır ve teknoloji hızla gelişecektir. Kùltürler arası etkileşim artacak, farklı bölgeler arasında ki gelir seviyesindeki farklılıklar azalacaktır. A1 senaryo ailesi de enerji teknolojisinin geldiği nokta temel alınarak, kendi arasında üç kategoriye ayrılmıştır. Bunlar; fosil yakıtların yoğun bir şekilde kullanıldığı kabul edilen A1F1 senaryosu, fosil yakıtların yerine alternatif kaynakların kullanıldığı A1T senaryosu ve bu ikisi arasında bir dengenin yakalandığı A1B senaryosudur.

A2 senaryo ailesi ise günümüzde olduğu gibi, daha heterojen bir dünya çizmiştir. Bölgeler arası doğurganlık oranları farklılıkları devam etmektedir ve buna bağlı olarak da dünya nüfusu artmaktadır. Ekonomik gelişmeler tüm dünyada aynı hızla olmamaktadır ve teknoloji diğer senaryolara göre daha yavaş gelişmektedir.

Panelin öngördüğü diğer bir senaryo ailesi olan B1 senaryosuna göre, nüfus artışı A1 senaryolarıyla benzer özellikler taşımaktadır. Buna göre nüfus 12.yüzyılın ortalarında hızla artacak, sonrasında ise azalacaktır. Bunun yanında hizmet ve bilgi ekonomisinde olumlu gelişmeler olacak ve temiz teknolojiye geçiş mümkün hale gelecektir. Ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik ön plana çıkacaktır.

Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin raporuna konu olan son senaryo ailesi olan B2 senaryosu ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik ile ilgili problemlere yerel çözümler bulunan bir dünyayı anlatır. Nüfus artmaya devam etmektedir, B1 ve A1 senaryolarına nazaran, teknolojik gelişmeler daha hızlı ve çeşitlidir.

Tüm bu senaryoların hazırlanış amacı, gelecekte iklim değişikliğinin, nasıl şekilleneceği hakkında fikirler edinmektir. Nüfus artışı, ekonomik büyüme hızı, tarım aktiviteleri, arazi kullanımı ve teknolojik ilerlemeler göz önünde bulundurulmuştur. Hazırlanan senaryolara göre tahmin edilen yıllık atmosfere salınacak karbondioksit miktarındaki değişim tahminleri aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo.1.Senaryolara Göre Tahmin Edilen Yıllık CO2 Değişimleri

Scenario grup	A1F1	A1B	A1T	A2	B1	B2
Fosil kaynaklı CO2						
2020	11.2	12.1	10.0	11.0	10.0	9.0
2050	23.1	16.0	12.3	16.5	11.7	11.2
2100	30.3	13.1	4.3	28.9	5.2	13.8
Arazi kaynaklı CO2						
2020	1.5	0.5	0.3	1.2	0.6	0.0
2050	0.8	0.4	0.0	0.9	-0.4	-0.2

2100	-2.1	0.4	0.0	0.2	-1.0	-0.5
------	------	-----	-----	-----	------	------

Kaynak: Intergovernmental Panel on Climate Change (2000). *Special Report on Emission Scenarios*. Geneva.

Bu senaryoların iklim adına yapılacak herhangi bir çalışmada kullanılması Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli tarafından önerilmektedir. Bu çalışmalar arasında uyum, hafifletme, iklim modelleme, iklim politikaları belirleme ve iklim değişikliğinin etkilerinin belirleme adına yapılacak her türlü eylem yer alabilir. Önemli olan nokta ise, senaryoların oluşturulma aşamasında göz önünde bulundurulan tüm faktörlerin (nüfus yoğunluğu, ekonomik yapı, teknoloji, vb.), yapılacak iklim değişikliği çalışmalarında da dikkate alınması gerekliliğidir.

2.5. İklim Değişikliği İle Mücadele

İklim değişikliğinin daha büyük etkilerinden kaçınmak için, sera gazı salınımlarının acilen azaltılması gerektiği artık yaygın olarak bilinen bir gerçektir. Bu yüzden yapılacak uyum ve hafifletme çalışmaları, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin azaltmak ve yönetmek adına hayati önem taşımaktadır. İklim değişikliğine uyum ve etkilerini hafifletme söz konusu olduğunda eşitlik ve adil olma kavramları her zaman tartışma konusu olmaktadır çünkü iklim değişikliğinden en fazla etkilenen ve etkilenecek olan ülkeler aynı zamanda bu probleme en az katkıda bulunan ülkeler olmaktadır (IPCC, 2014). Bu yüzden adil karar verici kurumlara sahip, adil bir iklim değişikliği rejimine sahip olmak, iklim değişikliğiyle mücadele adına son derece önem taşımaktadır.

Uyum ve hafifletme aktiviteleri iklim değişikliği ile mücadele için çok yararlı olmakla birlikte, tek başlarına yeterli değildirler (IPCC, 2014). Mücadele için bir yol haritası hazırlanırken, uyum ve hafifletme stratejileri birlikte planlanmalı, kurumsal ve toplumsal stratejilerle bütünleşmiş hale getirilmelidir.

İklim değişikliği uyum stratejileri, değişen çevre şartlarında ayakta kalma kapasitesiyle alakalı aktiviteleri kapsar. Uyum stratejilerinde asıl amaç, iklim değişikliğinden etkilenme eşiğimizi yukarıya çekmektir, hatta gerektiğinde bu krizi

avantaja dönüştürebilmeyi bile gerektirebilir. Her sektörde uygulanması mümkün olan uyum stratejileri olmakla birlikte, söz konusu stratejiler yere ve duruma özeldir (IPCC, 2014).

İklim değişikliği hafifletme stratejiler ise soruna kaynağından yaklaşır. Bu stratejilerle amaçlanan, sera gazları salınımlarını kalıcı olarak azaltmak ve küresel iklim değişikliğinin yıkıcı etkilerini yok etmektir. Hafifletme politikaları, uyum politikalarına göre daha pahalı ve zaman alıcıdır, çünkü ileri derecede gelişmiş teknolojiye ve bilgiye ihtiyaç vardır. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin 5. Değerlendirme Raporu'na göre (2014), iyi organize edilmiş ve tüm sektörleri kapsayan bir hafifletme stratejisi, sektörlerin tek başlarına yürürlüğe koyacakları hafifletme stratejisine göre daha etkili ve ekonomik olacaktır.

İklim değişikliği ile mücadele etmek adına uygulanması gereken uyum ve hafifletme stratejilerinin başarısı, uluslararası, ulusal ya da bölgesel ölçeklerdeki uygulanabilirliklerine bağlıdır. Uyum stratejileri daha çok bölgesel nitelikte yürürlüğe girmeye uygun gözükseler bile, etkili olmaları halinde tüm dünyaya fayda getirecekleri açıktır. Aynı şekilde, hafifletme çalışmalarının bölgesel yararları olmakla birlikte, uluslararası işbirliği, bu stratejileri uygulamaya sokma devresinde büyük önem taşımaktadır. Bu politikaların amaçlarına ulaşmaları elbette başka faktörlere de bağlıdır. Fakat iklim değişikliğinin etkilerini mümkün olduğunca azaltmak ve hayatımızı ona uyumlu hale getirmek için bu kadar çok seçeneğimiz ve buna gönüllü bu kadar çok kurum varken, hiçbir şey yapmama lüksümüz artık maalesef kalmamıştır.

2.6. Küresel İklim Değişikliği Rejimi

Uluslararası rejimler tüm devletlerce kabul görmüş ve kuralları her biri tarafından uygulanan küresel yapılardır. Varlıkları, parçası olan aktörlerin tümünün çıkar sağlamasına ve hepsinin rejimin ayakta kalması için bir takım egemenliklerinden feragat etmelerine bağlıdır. Aynı zamanda uluslararası rejimler, özellikle de zayıf devletlerin zarar görmelerini engellemek için de vardır.

Küresel rejimlerin yukarıda belirtilen ortak özellikleri düşünüldüğünde, küresel iklim değişikliği rejimine neden ihtiyaç olduğu sorusuna daha kolay yanıt bulunabilecektir. Küresel iklim değişikliği, adından da belli olduğu üzere, uluslararası bir sorundur ve çözümü için küresel çapta katılımcılara ihtiyaç vardır. Fakat katılımcıların şartları maalesef ortak değildir. İklim değişikliğinden en fazla etkilenecek olan devletler, iklim değişikliğinden en az sorumlu olan ülkeler ve dolayısıyla ekonomik olarak zayıf ülkelerdir. Günümüzün en zengin ülkeleri ise bu değişiklikte en çok payı bulunan ülkelerdir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bu kuzey ülkelerinden beklentileri, iklim değişikliği ile mücadeleye maddi, manevi liderlik etmeleridir. Bunun yanında gelişmiş ülkeler de diğer ülkelerin karbon salınımlarını kısıtlamalarını beklemektedirler. İki tarafında haklı olduğu yanlar mevcuttur. İşte tam da bu yüzden, adil, tüm aktörleri kapsayacak, hem adaptasyon hem de hafifletme stratejileri içerecek, uymayanların cezalarını çekecekleri bir küresel iklim değişikliği rejimine acilen ihtiyaç duyulmaktadır.

Uluslararası siyaset anlamında yeni yeni popülerite kazanan iklim değişikliği rejiminin gelişimini Bodansky (2001) beş döneme ayırır. Birinci dönem küresel ısınmayla ilgili bilimsel çevrelerin çalışmalarını hızlandırdıkları kuruluş dönemidir. Bu dönemden önce küresel ısınmayla ilgili çalışmalar yapılmasıyla beraber, Bodansky' göre (2001), küresel iklim değişikliği rejiminin gelişimi, bu problemin ciddileştiğinin anlaşılmasıyla başlamıştır. Rejimin ikinci dönemi gündem belirleme dönemidir ve 1985-1988 yıllarını kapsar. Bu dönemin öne çıkan özelliği, iklim değişikliğinin bilimsel alandan, politika alanına taşınmaya başlamasıdır. Üçüncü dönem ise görüşmeler öncesi dönemdir. 1988 – 1990 yılları arasında geçen dönem, devletlerin iklim değişikliği sorunuyla yakından ilgilenmeye başladıkları zamandır. Dördüncü dönem resmi hükümetlerarası görüşmelerin gerçekleştiği ve İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin kabul edildiği evredir. Bodansky'nin üzerinde durduğu son dönem ise anlaşma sonrası dönemdir ve Kyoto Protokolü'nün kabulüne kadar devam etmiştir.

Hala resmi bir küresel iklim değişikliği rejimi oluşturulamamış olmakla beraber, 2015 Aralık ayında imzalanması beklenen uluslararası bir iklim değişikliği anlaşması bu şanssız gidişatı durdurabilir. Tüm dünyayı ilgilendiren bu büyük problem karşısında global önlem almaktan daha doğal bir şey düşünülemez. Global

önlemler almak ise ancak tüm aktörlerce kabul görmüş bir rejim altında mümkün olacaktır.

3. KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ REJİMİNİN TARİHÇESİ

3.1. Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı

20. yüzyılın başlarında çok da sık karşılaşmadığımız çevre bilinci 1960'lara gelindiğinde artmaya başlamış ve 1972'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu insan çevresi temalı ilk konferansını gerçekleştirmek üzere toplanmıştır. 113 ülkenin katılımıyla gerçekleşen bu konferans birçok uzman tarafından küresel iklim değişikliği rejiminin temeli olarak kabul edilir. Stockholm Konferansı küresel toplumun çevrenin iyiliği için birlikte çalıştığı büyük ölçekteki ilk ilerlemedir (Waygant, 2004).

Stockholm Konferansı 5-16 Haziran 1997 tarihleri arasında gerçekleşmiş ve dünya kamuoyunun büyük ilgisini çekmiştir. (Baylis & Smith, 2001). Konferansın küresel iklim değişikliği rejimine büyük ölçüde katkıları olmuştur. John Baylis ve Steve Smith'e göre (2001) konferans sonrası alınan kararların ileride geliştirilecek olan rejimi güçlendirecek nitelikte olmaları bunlardan bir tanesidir. Bir diğer nokta Stockholm Konferansı'yla birlikte çevre problemlerine karşı bilincin bölgesel ve uluslararası düzeyde artması ve bu problemlerin daha yakından izlenir olması olmuştur. Bir diğer sonuç ise konferans sonunda Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nın (UNEP) kurulmasıdır. Merkezi Nairobi, Kenya'da bulunan kuruluşun görevleri arasında gelişmekte olan devletlerin çevre politikası oluşturmalarına katkıda bulunmak, çevre duyarlılığı konusunda ülkelere liderlik etmek ve çevresel bilinci arttırmak sayılabilir. Baylis ve Smith (2001) son olarak konferansın politik ve kurumsal sonuçları üzerinde dururlar. Konferanstan sonra birçok ülke çevre bakanlıklarını ve çevre problemlerini daha yakından izleyebilmek için ulusal çevre ajanslarını kurmuşlardır. O dönemlerde daha çok Avrupa ve Kuzey Amerika'da yoğunlaşan hükümetler dışı örgütler dünyanın diğer noktalarına da yayılmaya başlamıştır.

Konferansın sonunda 26 maddeden oluşan bir bildirge yayımlanmıştır. Bildirgeyi incelediğimizde bağlayıcı bir belgeden çok uzak olduğunu görebiliriz. Bildirge uluslararası çevre hukukunun geliştirilmesi için öneriler içermekte, şimdiki

ve gelecek nesiller için çevrenin korunması ve geliştirilmesi için yapılması gerekenleri özetlemektedir. Bu bildirge gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çevre konusunda farklı görev ve sorumlulukları olduğunu vurgulayan önemli yazılı belgelerden birisidir.

3.2. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli

Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli – Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) 1988 yılında Dünya Meteoroloji Örgütü ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı tarafından kurulmuş bilimsel faaliyetler yürüten bir kurumdur. Panelin başlıca görevi belirli aralıklarla raporlar yayımlamaktır. Bu raporlar bilimsel, teknik ve sosyoekonomik verilerin değerlendirilmesiyle ortaya çıkar. Panele tüm dünyadan yüzlerce bilim insanı katkıda bulunur. Birleşmiş Milletler ve Dünya Meteoroloji Örgütü üyelerine açık olan organizasyonun şuanda 195 üyesi bulunmaktadır. Panelin ilki 1990, ikincisi 1995, üçüncüsü 2001, dördüncüsü 2007 ve sonuncusu 2014 de yayımlanan 5 adet değerlendirme raporu bulunmaktadır.

Panelin yayımlanan ilk değerlendirme raporuna göre (First Assessment Report - FAR) insan aktivitelerinin iklim değişikliği üzerinde etkisi olduğu henüz varsayımdır (IPCC, 1990). Raporda ayrıca 4 tane muhtemel senaryodan bahsedilir. A senaryosuna göre kömür hala enerji kaynağıdır, orman tahribatı tropik ormanlar yok olana kadar devam eder ve tarım kaynaklı metan ve nitroz oksit salınımının kontrol altına alınmış değildir. Bu senaryonun gerçekleşmesi halinde IPCC dünya ısısının 2025'e kadar 1 °C ve 21. yüzyılın sonun kadar ise 3 °C 'ye kadar artış gösterebileceğini varsayar. B senaryosuna göre enerji düşük karbonlu yakıtlardan, özellikle doğal gazlardan elde edilmeye başlanır. Karbonmonoksit salınımını kontrolleri sıkılaştır ve ormanların kullanımı belli amaçlarla sınırlandırılır. Böyle bir senaryo sonucunda dünya ısısının her on yıl için 0,2 °C artacağı öngörülür. C senaryosuna göre bu yüzyılın ikinci yarısında yenilenebilir ve nükleer enerjiye geçiş mümkün olur ve bu şartlar altında her on yıl için hesaplanan sıcaklık artışı 0,1 °C'nin biraz altındadır. IPCC'nin son değerlendirme raporuna göre ise yenilenebilir ve nükleer enerjiye geçiş 21. yüzyılın ilk yarısında gerçekleşir ve CO2 salınımı 1885

yılıının yarı seviyesine düşer. Böyle bir durumda her on yıl için tahmin edilen sıcaklık artışı yaklaşık 0,1 °C'dir.

IPCC ikinci değerlendirme raporunu (Second Assessment Report - SAR) 1995'te yayımlamıştır (IPCC, 1995). Rapor Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin 2. Maddesiyle İlgili Bilimsel-Teknik bilginin değerlendirilmesi, birinci, ikinci ve üçüncü çalışma gruplarının raporları dâhil olmak üzere dört bölümden oluşur. İkinci değerlendirme raporu da birincisi gibi iklim değişikliğinin bilimsel, teknik, ekonomik ve sosyal yönüne odaklanmakta, iklim değişikliğinin etkilerini hafifletmek için alınabilecek önlemlerden bahsetmektedir. Sera gazı salınımının azaltılması, iklim değişikliğine adapte olunması, iklim değişikliği riskiyle ilgili daha fazla bilgi toplanması gerektiği gibi maddeler sıralar. İlk raporda olduğu gibi ikinci raporda da iklim değişikliğinin insan aktiviteleri kaynaklı nedenlerinden emin olunmaz ve önemli olanın önümüzdeki yüzyıl için en iyi iklim değişikliği politikasını seçmek değil, en ihtiyatlısını bulup yeni edinilen bilgiler ışığında uyarlanması olduğu vurgulanır.

2001'de yayımlanan üçüncü değerlendirme raporunu (Third Assessment Report - TAR) ilk ikisinden ayıran en önemli özellik 50 yıldır gözlemlenen küresel ısınmanın büyük bir çoğunluğunun insan aktivitelerinden kaynaklandığına ilişkin kanıttan bahsetmesidir (IPCC, 2001). Raporun özeti mahiyetindeki sentez raporunda 9 adet soru ile bunların cevaplarına yer verilmiştir. Bu sorulardan en dikkat çekici olanı belki de CO₂ salınımlarının azaltılmasına ilişkin olanıdır. Soruda CO₂ salınımlarına getirilecek sınırlamanın, zamanlamasının ve miktarının mevcut iklim değişikliğine nasıl bir etkisi olacağı sorulur. Cevap da beklendiği üzere sınırlamanın ne kadar katı ve erken olursa küresel ısınmanın ile deniz seviyesindeki yükselmenin o kadar yavaş ve az olacağıdır. Rapordaki bir diğer soru sera gazı salınımlarının sınırlanmasının maliyetine odaklanmakta, cevap olarak da maliyet tahminlerinin analizinde kullanılan metotların farklılığı nedeniyle değiştiğine değinmektedir. Ayrıca bu maliyeti düşürmek için birçok fırsatın bulunduğunu, en önemlilerinden birinin de teknolojinin geliştirilmesi ve yayılması olduğunu ifade etmektedir. Rapordaki son soru iklim değişikliğiyle ilgili en güçlü bulgular ve belirsizliklerle ilgilidir. Rapora göre en güçlü bulgular insan kaynaklı aktivitelere iklim sisteminin bir cevap vermesiyken en önemli belirsizlikler ise bu cevabın şiddeti ve

zamanlamasıyla alakalıdır. Raporda bu bulgular ve belirsizliklerle ilgili detaylı tabloya yer verilmiştir. Son olarak rapor daha detaylı araştırma isteyen konular sıralanarak bitirilmiştir.

2007’de yayımlanan dördüncü değerlendirme raporunda (Fourth Assessment Report – AR4) gözlemlenen iklim değişiklikleri ve etkileri, değişikliğin nedenleri, iklimde gelecekte beklenen değişimler, değişiklik için adaptasyon ve hafifletme seçeneklerinden bahsedilir (IPCC, 2007). Rapora göre 1970 - 2004 yılları arasında insan aktiviteleri kaynaklı sera gazlarının salınımı sanayileşme öncesi dönemden itibaren %70 gibi bir oranla artmıştır. Üçüncü değerlendirme raporundan beri iklim değişikliğinin şiddeti ve zamanı ile ilgili daha sistematik bilgilere ulaşıldığı açıktır. Raporda ayrıca Afrika, Asya, Avusturalya ile Yeni Zelanda, Avrupa, Latin Amerika ve Kuzey Amerika’yı da içeren farklı bölgeler için beklenen iklim değişikliğinden kaynaklı sonuçlar tablo halinde verilmiştir. Bir diğer tablo da farklı alanlar (su, tarım, insan sağlığı, turizm, vb.) için düzenlenen adaptasyon planlarını özetler. Fakat raporda da belirtildiği üzere adaptasyon veya hafifletme politikaları tek başına iklim değişikliği etkilerini azaltmaz ya da yok edemez. Adaptasyon ve hafifletme politikaları birbirlerini tamamladıkları zaman iklim değişikliğine karşı kayda değer adımlar atılmış olabilir.

IPCC’nin son raporu (Fifth Assessment Report – AR5) 2014 yılında yayımlanmıştır (IPCC, 2014). Bu rapor da dördüncüsü gibi gözlemlenen iklim değişiklikleri ve nedenleri, gelecekteki iklim değişiklikleri riskleri, uyum ve hafifletme yöntemlerinden bahsetmektedir. İklim değişikliğinde insanın etkisinin bariz olduğu ve insan kaynaklı sera gazlarının salınımının tarihteki en yüksek seviyesine ulaştığını ifade eder. Raporun bulgularından belki de en çarpıcı olanı sera gazlarının salınımına devam edilmesi halinde ısınmanın devam edeceği, ekosistem ve insanlık için daha şiddetli ve geri dönülemez sonuçlar doğuracağıdır. Yerkürenin ısısının öngörülen bütün senaryolar altında ısınmaya devam edeceği, daha sık ve uzun süreli ısı dalgaları görülmesinin muhtemel olduğu ve de okyanusların ısısının ve deniz seviyesinin artacağı rapora göre açıktır. Isınmayı sanayileşme öncesi zamana kıyasla 2° C daha aşağıya çekebilecek yollar olduğu fakat bunların kısa vadede çok ciddi salınım kısıtlamalarından, uzun vadede ise sifıra yakın salınımlardan geçtiğine yer verilmiştir. Ancak bu kısıtlamaların önünde teknolojik,

ekonomik, sosyal ve kurumsal engellerin bulunduğu, bu engellerin uyum ve hafifletme çalışmalarını geciktirdiği açıktır.

3.3. Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı

Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı ya da daha bilinen adıyla Yeryüzü Zirvesi 3-14 Haziran 1992 tarihleri arasında Rio şehrinin ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir. 1972 yılında yapılan Stockholm Konferansı'yla dünya kamuoyunda önemli yer işgal etmeye başlayan iklim değişikliği ve çevre konusu bu zirvenin de odak noktasıydı. Zirvenin sonunda birçok anlaşma imzalanmış fakat bunların çoğu liderlerin ülkelerine elleri boş dönmek için kabul ettikleri belgeler olmuştur (Gilbert&Tollefson, 2012). Bu anlaşmalardan bazıları Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC), Birleşmiş Milletler Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, Rio Deklarasyonu, Orman İlkeleri Bildirgesi ve Gündem 21'dir. Aralarından en popülerleri şüphesiz Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesidir ki yasal bağlayıcılığı bulunan iki anlaşmadan birisidir. Sözleşmenin nihai hedefi sera gazı salınımının azaltılmasıdır. Belirli aralıklarla değerlendirme raporu yayımlayan Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli ile birlikte çalışır. Stephanie Meakin'e (1992) göre sözleşmenin dezavantajı belirlenmiş hedeflere sahip olmamasıdır. Bu özelliği de onu lider anlaşma olmaktan çok yol gösterici olmaya zorlar. Fakat iklim değişikliği rejimi oluşturmak zor ve politik açıdan tehlikeli bir iştir. Kolay kolay liderlerin ellerini taşın altına soktukları görülmez. Bu yüzden iklim değişikliği rejiminin liderlerden çok, karar vericilere ve yaptırımını olan kurallara ihtiyacı vardır.

Yasal bağlayıcılığı bulunan iki anlaşmadan diğeri Birleşmiş Milletler Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'dir. Anlaşmanın amaçları arasında biyolojik çeşitliliğinin korunması, sürdürülmesi ve kaynakların adil dağıtılması vardır. Sözleşme, sürdürülebilir kalkınma dendiğinde akla ilk gelen belgelerinden biridir. 193 ülke ve A.B. anlaşmayı imzalamış, ABD ve Andora teyit etmemiştir.

Gündem 21 konferans sonrasında imzalanan ve bağlayıcılığı olmayan fakat ülkelere, sürdürülebilir kalkınma ve çevre korunmasıyla ilgili yön gösteren bir

belgedir. Belgede çevre konularının yanı sıra yoksulluk, barınma, kimyasal ve katı atıklar gibi konulara da yer verilir. Konferanstan önce belgenin ormanların korunması, çölleşme gibi bazı maddeleri üzerinde anlaşmaya varılamamıştır çünkü geliştirmekte olan ülkeler, bu maddelerin asıl amacının farklı olduklarından şüphelenmişlerdir. Bu anlaşmazlığı aşmak için de belgede kullanılan dil “ taraflar ormanlar ile ilgili bir anlaşma üzerine düşünecekler” olarak değiştirilmiştir (Meakin, 1995).

Rio Deklarasyonu, 16 Haziran 1972’de Stockholm’de kabul edilen İnsan Çevresi Hakkında Birleşmiş Milletler Bildirgesi’ni yeniden onaylar. Deklarasyonun 27 maddesi vardır genel olarak sürdürülebilir kalkınmaya odaklanmıştır. Çevresel korumanın sürdürülebilir kalkınmanın ayrılmaz parçası olduğu, gelişmemiş ve geliştirmekte olan ülkelere öncelik verilmesi gerektiği ve ayrıca kadınların, gençlerin ve yerli insanların bu sürece tam katılımlarının sağlanması gerektiği vurgulanmıştır. Devletlerin küresel çevresel bozulmaya karşı ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklara sahip oldukları beyan edilmiş, böylece ‘ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar’ terimi çevre literatürüne girmiştir.

15 ilkeden oluşan Orman İlkeleri Bildirgesi devletlere ormanların korunması ve geliştirilmesiyle ilgili önerilerde bulunan yasal olarak bağlayıcılığı bulunmayan bir bildirgedir. Herkesin dünyanın daha yeşil olmasına yardım etmesi gerektiğinden, ormanların korunması konusunda yerli insanların bilgilerinden ve deneyimlerinden faydalanılması gerektiğinden bahseder. Bunun yanında ormanların ülkelerin sosyal ve ekonomik gelişimindeki öneminin, ülkelerin yerel bazda ormanlarını kullanmakta özgür olduklarının fakat bu kullanımların sürdürülebilir kalkınmayla örtüşmesi gerektiğinin altı çizilir. Görüldüğü üzere aslında devletler ekonomik kalkınma adı altında ormanların kullanılmasıyla ilgili serbest bırakılmıştır.

3.4. İklim Zirveleri

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi yürürlüğe girdiğinden beri her yıl sözleşmeye taraf ülkelere temsilcilerin bir araya geldikleri toplantılar, Taraflar Konferansı – Conferences of the Parties (COP) olarak

anılmaktadır. Bu toplantılar bazı kaynaklarda İklim Zirvesi olarak da geçmektedir. Birincisi 1995 yılında Berlin’de yapılmış olan bu zirvelerden toplamda 20 adet gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada ise sonuçları bakımından iklim görüşmeleri adına önemli olanalar seçilmeye çalışılmış, böylece sadece on tanesine yer verilmiştir.

3.4.1. Berlin İklim Zirvesi

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi altında toplanan Taraflar Konferansı’nın ilki (COP1) 28 Mart – 7 Nisan 1995 tarihleri arasında Berlin’de yapılmıştır. Konferansın amacı Birleşmiş Milletler İklim Çerçeve Sözleşmesi’nin 4 üncü maddesinin 2 inci fıkrasının (d) bendinde bahsedildiği üzere Ek 1 ülkelerinin iklim değişikliği üzerine ulusal politikalarını değerlendirmektir (BM, 1992). Üst düzey bir çalışma grubuna başkanlık eden Bo Kjellen (2014) Berlin Yaptırımı’yla ilgili düşüncelerini yazdığı yazısında çalışma grubunun tatmin edici sonuçlara ulaştığını fakat hedefler ve hedeflerin uygulanma programları hakkında sonuç elde edemediğini belirtmiştir.

Berlin Yaptırımı’na göre taraflar Birleşmiş Milletler İklim Çerçeve Sözleşmesi’nin 4 üncü maddesinin 2 inci paragrafının (a) ve (b) bentlerinin yeterli olmadığına ve geliştirilmesi gerektiğine karar vermişlerdir (1992). Sözü geçen bu bentler Ek 1 ülkelerinin ulusal iklim politikalarını oluşturmaları gerektiği, CO2 salınımlarını azaltmaları ve bu politikaları hakkında birbirlerine bilgi vermeleri gerektiğinden bahseder (1992). Buna ek olarak sürecin Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli tarafından sağlanan bilimsel veriler ışığında devam edeceği ve sürecin tüm ülkelere ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar çerçevesinde desteklenmesi gerektiği vurgular.

COP1 sonunda Berlin Yaptırımı dışında, sekreterliğinin Bonn’a taşınmasına, alt kuruluşlar oluşturulmasına ve sekreterlik için belirli bir bütçe kurulmasına karar verilir. Fakat salınımların azaltılmasıyla ilgili kurallar ve programın oluşturulması 2. Taraflar Konferansı’na (COP2) bırakılır.

3.4.2. Kyoto İklim Zirvesi

İklim görüşmeleri sürecinde kendisine en çok atıfta bulunulan anlaşmaya adını veren Kyoto Zirvesi (COP3) 1997 yılında Japonya'nın Kyoto şehrinde gerçekleşmiştir. Protokol ancak 8 yıl sonra, 2005 yılında, Rusya'nın katılımıyla yürürlüğe girebilmiştir. Taraflar Ek 1'de yer alan ve Ek 1'de yer almayan ülkeleri olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Ek 1 ülkeleri gelişmiş ülkeleri kapsar ve Ek 2 diye adlandırılan alt grubu vardır. Ek 2 ülkeleri Ek 1'de yer almayan yani gelişmekte olan ülkelere maddi olarak yardım etmekle yükümlü ülkelerdir. Ek 1 ülkeleri protokole göre CO₂ salınımlarını azaltmayı kabul etmişlerdir. 2012 yılında Doha'da gerçekleştirilen 18. Taraflar Konferansı'nda Kyoto Protokolü'ne ek bir belge (Doha Amendment) kabul edilmiştir. Bu belgeyle Ek 1 ülkeleri için protokolün ikinci döneminde uygulanmak adına yeni taahhütler getirilmiş, sera gazları listesi yenilenmiştir.

Kyoto Protokolü en belirsiz uluslararası anlaşmalardan birisidir (Oberthür&Ott, 1999). Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kadar yumuşak maddeler içermese de anlaşma yoruma açıktır. Protokolün temel maddesi 3. maddedir. Bu madde, ülkelerin karbon salınımlarını 1990 yılını temel alarak %5 indireceklerini taahhüt ettikleri maddedir (BM, 1998). Protokolün Joint Implementation – Ortak Yürütme (JI), Clean Development Mechanism – Temiz Kalkınma Düzenegi (CDM) ve International Emission Trading – Uluslararası Salım Ticareti (IET) olmak üzere 3 temel mekanizması vardır. Bunlardan en az rağbet göreni belki de Ortak Yürütme'dir. Protokolün 6. maddesinde bahsedilen esneklik mekanizmasına göre CO₂ salınımlarını kısıtlamak zorunluluğu olan Ek 1 ülkeleri, diğer Ek 1 ülkelerinde emisyon azaltım projeleri uygulayabilirler ve bu projeler karşılığında Emission Reduction Units – Salım Azaltım Kredisi (ERU) kazanırlar. İkinci esneklik mekanizması olan ve Protokolün 12. maddesinde bahsedilen CDM'ye göre, Ek 1 ülkeleri Ek 1'de yer almayan ülkelere emisyon azaltım projeleri uygulamasına izin verir ve Ek 1 ülkelerine karşılığında Saleable Certified Emission Reduction - Satılabilir ve Sertifikalanmış Salım Azaltım Birimleri (CER) kazanmalarına olanak sağlar. Protokolün (1998) diğer esneklik mekanizması Emisyon Ticareti'dir. Protokolün 17. maddesi gereği Ek 1 tarafları Salım Azaltım Kredilerini satabilirler ya da başka ülkelere alabilirler.

Kyoto Protokolü'nün iklim değişikliği rejiminin en kapsamlı ve bağlayıcı anlaşması olmasına rağmen kusursuz ya da tamamen adil olduğu söylenemez (Aldy&Stavis, 2010). Protokol gelişmiş ülkelerin taahhütlerde bulunmasını gerektirirken, gelişmekte olan ülkelere yaptırım uygulayamamaktadır. Örneğin Brezilya, Güney Afrika, Meksika, Çin gibi ülkelerin, kişi başına düşen CO2 salınımı Amerika'yı geçmiş durumdadır ve bu ülkelerin yakın tarihte CO2 salınımı bakımından gelişmiş ülkeleri geçmeleri beklenmektedir. İklim değişikliğine sebep olan sera gazlarının büyük bir bölümünün gelişmiş ülkelere salındığı bir gerçektir fakat her ülkenin çaba göstermediği ya da gelişmesi için katkıda bulunmadığı bir iklim değişikliği rejimi şüphesiz düşünülemez.

3.4.3. Bonn İklim Zirvesi

Taraflar Konferansı'nın altıncısı 13-25 Kasım 2000 tarihleri arasında Hollanda'nın Lahey kentinde toplanmıştır. İki hafta süren konferansta istenilen maddeler üzerine anlaşılamayınca tarafların COP6 adı altında 2001 Mayıs ya da Haziran ayında tekrar toplanmalarına karar verildi.

Başarısızlıkla sonuçlanan COP6'nın ikinci bölümü ise 16-27 Temmuz 2001 tarihlerinde Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi sekreterliğinin de bulunduğu Bonn kentinde yapıldı. Görüşmelerin sonuna doğru büyük bir kesim, ilk bölümde olduğu gibi, ikinci bölümden de bir anlaşma çıkmayacağını düşünürken, 23 Temmuz 2001'de Konferans Başkanı Jan Pronk, Bonn Anlaşmasını ilan etti (Peake, 2001).

Bonn Anlaşması'nın amacı Kyoto Protokolü'nün işleyişiyle ilgili kuralları açıklığa kavuşturmakta denebilir. Anlaşma genel olarak ormanların kullanılması, gelişmekte olan ülkelere fon sağlama ve uyum (compliance) ile ilgili maddelerden oluşur (UNFCCC, 2001a). Bunların arasında en tartışmalı olanı doğal olarak uyum başlığıdır. Bu başlığın altında taraflar, protokol organlarının işleyişi, tarafların protokoldeki yaptırımlara uymadıklarında cezalandırılıp cezalandırmayacakları ve eğer cezalandırılacaklarsa ne şekilde olacağını tartışmışlardır (Elzen&Moor, 2001).

Uyum rejiminin yasal olan son taslağı daha sonraki toplantıya ertelenmiş, fakat salınım kısıtlamalarına uymayan ülkelerin bir sonraki dönemde uymadıkları kısımla beraber %30'unu da telafi edecekleri ya da kredi satma ayrıcalığından men edilebilecekleri gibi birtakım kurallar belirlenmiştir. Bunların dışında İklim Değişikliği Özel Fonu, Az Gelişmiş Ülkeler İçin Fon ve Uyum Fonu olmak üzere üç adet yeni fon oluşturulmuştur.

Hollanda, Çevre Bakanlığı'nın 2001'de yayımlanan araştırma raporuna göre Bonn Anlaşması, COP6'dan hemen önce Kyoto Protokolü'nü onaylamayacağını açıklayan ABD için açık kapı bırakmaktaydı çünkü anlaşma içindeki maddeler Amerika'nın daha önceki taleplerinin çoğunu karşılamaktaydı. Fakat ilerleyen yıllar raporun en azından bu çıkarımının doğru olmadığını kanıtlanmıştır.

3.4.4. Bali İklim Zirvesi

3-15 Aralık 2007 tarihleri arasında Taraflar Konferansı'nın 13.'sü Endonezya'nın Bali adasında toplanmıştır. 180'den fazla ülkeden 10.000 delege ve birçok hükümet dışı ve uluslararası kuruluş konferansa katılmış, konferans sonunda Bali Road Map – Bali Yol Haritası taraflarca kabul edilmiştir. Bu yol haritası, orman yönetimi ve ormanları tahrip etme, gelişmekte olan ülkeler için teknoloji transferi ve finansal mekanizmanın gözden geçirilmesiyle ilgili kararlar içermektedir.

Bali Hareket Planı Kyoto'dan sonra gelecek çevre anlaşmasının görüşmeleri için gerekli kurallara ve maddelere değinmektedir. Plana göre 2009'da Kopenhag'da gerçekleştirilecek 15.Taraflar Konferansı'na kadar yeni bir anlaşma üzerinde anlaşmaya varılması öngörülmüş, fakat maalesef gerçekleşmemiştir. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Panelinin (IPCC) o zamana kadar yayımlanan son değerlendirme raporu olan dördüncüsünün görüşmelere yön vermesi gerektiğine planda yer verilmiş, fakat yine kesin kısıtlamalar koymaktan kaçınılmıştır. Gelişmekte olan ülkeler için de mücadele çağrısı yapılmıştır. Bu çağrının biraz da Amerika'nın baskısıyla yapıldığı söylenebilir. Peter Christoff (2008) ise bu durumu ABD'nin gelişmiş ülkeleri provoke ederek tartışma çıkarmak ve yol haritasının oluşmasına engel olmak için yapmış olabileceği şeklinde yorumlamıştır.

Sonuç olarak Bali Eylem Planı, Kyoto'nun 2012'de sona ermesiyle birlikte doğacak açığı kapatmak adına yeni bir anlaşma için gerekli maddeleri oluşturmayı hedeflemekteydi. Ancak kendisinden önceki tüm belgeler gibi kesin kurallar ve hedefler koymaktan uzak olmakla birlikte, ABD'nin desteğine de sahip değildi. Bütün bunlardan dolayı küresel iklim değişikliği rejimi adına çok fazla getirisi olan bir belge olmaktan uzaktır.

3.4.5. Kopenhag İklim Zirvesi

Taraflar Konferansı'nın 15. toplantısı 7 – 18 Aralık 2009 tarihinde, Danimarka'nın Kopenhag kentinde gerçekleşmiştir. 115'e yakın dünya liderinin katılım gösterdiği organizasyon Birleşmiş Milletler' in New York'taki merkezinin dışında bu kadar çok lideri ağırlayan toplantılardan birisidir. Konferansa toplamda 40.000 kişi katılmış, sonunda Copenhagen Accord – Kopenhag Mutabakatı denilen bir anlaşma imzalanmıştır.

2007'de Bali'de gerçekleşen 13. Taraflar Konferansı'nda imzalanan Bali Yol Haritasına göre 2009'da COP15'de bağlayıcı bir anlaşma imzalanması bekleniyordu, fakat 2009'a gelindiğinde bunun gerçekleşmediği görülmüştür. Bunu yerine imzalanan mutabakata göre ise sıcaklık artışı sanayileşme öncesi dönemdeki ısıнын 2 °C üzerine çıkmamalıdır (UN, 2009). Mutabakatta ayrıca salınımların bir an önce kısıtlanması gerektiğine vurgu yapılır, fakat yine anlaşmanın bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Anlaşmanın ne zaman bağlayıcı bir kimliğe kavuşacağı hakkında da bir ipucu yoktur.

Kopenhag Mutabakatı'nda, Bali Yol Planı'ndaki başlıklar üzerinden gidildiği söylenebilir. Genel olarak salınımların azaltılması gerektiği, temiz enerjiye yatırım yapılmasının önemi ile gelişmekte olan ve az gelişmiş uluslara yapılacak yardım vurgulanmıştır (UN, 2009). DSİ Genel Müdürlüğü, Etüd ve Plan Dairesi Başkanlığı, İklim Değişikliği Birimi'nin yayımladığı rapora göre Kopenhag Mutabakatında azaltımla ilgili uzlaşılamayan konulardan birisi Ulusal Uygun Azaltım Eylemlerinin (NAMAs) Uluslararası Ölçülebilir, Raporlanabilir ve Doğrulanabilir (MRV) olarak

sunulup sunulmayacağıdır. Bir diğer konu da NAMA'ların bu sistem içerisinde nasıl kayıt altına alınacağıdır. Yine aynı rapora göre çözüme kavuşmamış bir diğer konu uyum ile ilgilidir. Kopenhag Mutabakatına göre uyum konusundaki fon akışını Kopenhag Yeşil İklim Fonu (CGCF) sağlayacaktır. Fakat fondan hangi ülke, hangi ayrıcalıklarla, ne şekilde yararlanacak konusu çözüme kavuşmamıştır. Fonla ilgili çözüme kavuşmamış bir diğer madde de bu fona geliştirmekte olan ülkelerin katkı sağlayıp sağlamayacaklarıdır.

Sonuç olarak zirvenin ve mutabakatın başarılı olup olamadığı sorusuna Melbourne Üniversitesi Kaynak Yönetimi ve Coğrafya Bölümü Öğretim Üyesi Peter Christoff'un (2010) yanıtı iki yönlüdür. Christoff (2010), birçok Ek 1 ve bir o kadar da Ek 1 de yer almayan ülkelerin 2020 için vaatlerde bulunduğunu ve bunların bütününe bakıldığında olumlu gelişmeler olduğunu söylemektedir. Aynı zamanda Kopenhag'ın asıl amacının gerçekleştirilemediğini yani etkili ve bağlayıcı bir anlaşmayla sonuçlanmadığını da belirtir. Zirveye ve mutabakata bütün olarak bakıldığında, aslında bu zamana kadar olan görüşmelerden pek de farklı bir sonuç çıktığı maalesef görülmemektedir. Mutabakat, görüşmeler adına şüphesiz önemli bir adımdır fakat iklim değişikliği rejimi oluşturmak için gerekli olan güçlü, açık, bağlayıcı ve kararlı bir anlaşma olmaktan çok uzaktır.

3.4.6. Cancun İklim Zirvesi

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi altında toplanan Taraflar Konferansı'nın 16.'sı (COP16), 29 Kasım - 10 Aralık 2010 tarihleri arasında Meksika'nın Cancun şehrinde gerçekleştirilmiştir. 8 Ekim 2010 tarihli The Guardian'ın haberine göre, konferanstan beklentiler çok yüksek değildi, fakat yine de para ve teknoloji transferiyle ilgili olumlu kararlar çıkması mümkün gözüküyordu (Tregaskis, 2010). Konferansın görünen asıl amacı Kopenhag'da olduğu gibi 2012'de ilk dönemi bitecek olan Kyoto Protokolü'nün yerine geçecek anlaşma üzerinde karar vermektir. Toplantıda konuşulan bir seçenek Kyoto Protokolü'nü yeni salınım amaçları ekleyerek uzatmak, bir diğeri ise protokolü geliştirmekte olan ülkeler için de salınım azaltma hedefleri koyan tamamen yeni bir anlaşmayla değiştirmektir. Fakat konferans sonrasında bu konuyla ilgili bir karar alınmamıştır (2010).

COP16 sonunda 7 büyük başlıkta özetlenebilecek Cancun Anlaşmaları hemen hemen bütün ülkeler tarafından tanındı (UN, 2010). Bunlardan bir tanesi Ortak Vizyondur. Taraflar ‘ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar’ çerçevesinde Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi’nin amaçlarını gerçekleştirmek için ortak vizyonu paylaşırlar. İklim değişikliğinin açık olduğunu ve küresel sıcaklık artışının nedeninin Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli’nin 4. raporunda da olduğu gibi çok büyük ihtimalle insan kaynaklı olduğunu kabul ederler. Uyum konu başlığı altında konuşulanlar aslında diğer belgelerden çok da farklı değildir. İklim değişikliğinin tüm ülkelerin karşılaştığı bir durum olduğu, tüm ülkelerin sorumluluğunda olduğu, bu değişikliğe karşı özellikle daha hassas olan bazı gelişmekte olan ülkelere yardım edilmesi gerektiği, uyum sürecinin Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi’nin amaçları dikkate alınarak ve şeffaf bir yaklaşımla gerçekleştirilmesi gerektiği konu başlıkları arasındadır. Anlaşma azaltım konusunda bütün tarafları ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar çevresinde bir an önce harekete geçmenin önemi ve aciliyeti hakkında uyarır, gelişmekte olan ülkelerin de bu konuda daha istekli olmaları gerektiğini vurgular. Gelişmiş ülkeler anlaşmaya göre yıllık sera gazı envanterleri ve 2 yılda bir de salınım azaltımlarıyla ilgili raporlar yayımlayacaklardır (UN, 2010). Anlaşma az gelişmiş ülkelere ise ormansızlaşma ve orman bozulmasından kaynaklanan salınımların azaltılmasını ister ve bunula ilgili milli bir strateji, hareket planı ya da gözlem sistemi oluşturmalarını talep eder (Burleson, 2011). Teknoloji ve para transferinin salınımların azaltılmasında önemli rolünün bulunduğunu belirten belgede taraflar, Teknoloji Yürütme Kurulu (TEC) ve İklim Teknoloji Merkezi ve Ağı’ndan (CTCN) oluşan bir Teknoloji Mekanizmasının kurulmasına karar verir

3.4.7. Durban İklim Zirvesi

Taraflar Konferansı’nın 17. si (COP17), 28 Kasım ve 11 Aralık 2011 tarihleri arasında Güney Afrika’nın Durban kentinde toplanmıştır. Konferansa devlet yetkilileri, uluslararası örgütler ve medya çalışanları dâhil 12.000 üzerinde insan katılmıştır. Konferansın amacı, 2012’de ilk yükümlülük süresi dolacak olan Kyoto

Protokolü'nün yerini alacak anlaşmayla ilgili kararlar almak ve küresel ısınmanın 2 °C'nin altında tutulmasıyla ilgili önlemlere karar vermektir.

Durban Konferansı iklim değişikliği rejimi görüşmeleri için alınan kararlar bakımından önemlidir. Kyoto Protokolü için 2013'de başlayacak ve 2017 ya da 2020'de sona erecek ikinci yükümlülük dönemine karar verildi. Ayrıca taraflar 2015 yılında imzalanıp en geç 2020'de yürürlüğe girmesi planlanan ve yasal bağlayıcılığı bulunan bir anlaşmanın gerekliliği konusunda anlaştılar.

COP17'de moda söylem 'hırs' (ambition) olurken (Death, 2012), kesin yaptırımlardan pek de bahsedilmemiştir. Hatta Death'e göre (2012) Durban Konferansı'nın Amerika ve Avrupa Birliği dışındakiler için çok da başarılı geçtiği söylenemez. Küresel ısınmanın 2 °C'nin altında tutulmasının gerekliliği tekrar vurgulanır fakat bunun için neler yapılması gerektiği konuşulmaz. Avrupa Birliği istediğini almış gözükür çünkü 2015'de imzalanması öngörülen anlaşma tüm ülkelerin karbon salınımları azaltımına gitmesini gerektirecektir. Ayrıca Birliğin istediği üzere Kyoto geçerliliğini yitirmemiştir. Amerika'da kazançlı çıkmış gözükür çünkü Kyoto Protokolü'ne taraf olmamasının nedenlerinden olan Protokol'ün Hindistan, Çin ve Brezilya gibi gelişmekte olan ülkeler için salınım hedefleri içermemesi konusu yeni imzalanacak anlaşmayla söz konusu olmaktan çıkacaktır. Fakat bütün bunların artarak devam eden sera gazları salınımına ve iklim değişikliğinin hayatımıza etkileri konusunda ne gibi değişiklikler yaratacağı hala belirsizliğini korumaktadır (2012).

3.4.8. Doha İklim Zirvesi

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi 18. Taraflar Konferansı (COP18), 26 Kasım - 7 Aralık 2012 tarihleri arasında Katar'ın başkenti Doha'da gerçekleştirilmiştir.

Konferansın en önemli gündem maddesi konferansın başlamasından yaklaşık 1 ay sonra ilk taahhüt dönemi sona erecek olan Kyoto Protokolü'nün ikinci dönemiyle ilgili kararlar almak ve 2015'de imzalanması öngörülen uluslararası

bağlayıcılığı olacak anlaşma için bir program hazırlamaktı. Doha'nın bunları başardığı söylenebilir. Konferansın sonunda taraflar Kyoto'nun ikinci taahhüt döneminin 1 Ocak 2013'de başlayıp 2020 yılında sona ermesine ve Temiz Kalkınma Düzenegi, Ortak Yürütme ve Salım Ticareti mekanizmalarının devamına karar verdiler. Ayrıca taraflardan yeni dönem taahhütlerini gözden geçirmeleri ve en geç 2014 yılında bunları açıklamaları istendi.

Yukarıda bahsedilen kararlar dışında Doha'da konuşulanlar aslında önceki konferanslardan pek de farklı değildi. Yine küresel ısının 2 °C'nin altında tutulmasının önemi ve aciliyeti, az gelişmiş ülkelere, özellikle de iklim değişikliğinin etkilerine çok daha fazla açık olanlara yardım edilmesi gerektiği ve ülkelerin daha fazla azim göstermeleri gerektiğinin önemi vurgulandı. Gelişmiş ülkelerden bir sonraki Taraflar Konferansı'na kadar yapacakları ekonomik yardımla ilgili stratejilerini bildirmeleri istendi fakat bu yardımların hangi ülkeye ne kadar ve ne şekilde dağıtılacağı konusu yine belirsiz kaldı.

3.4.9. Varşova İklim Zirvesi

Taraflar Konferansı'nın 19.su (COP19), 11 – 22 Kasım 2013 tarihleri arasında Polonya'nın başkenti Varşova'da gerçekleştirilmiştir. Konferanstan çok büyük beklentiler yoktu, sadece bir önceki Taraflar Konferansı'nda alınan kararların yürütülmesiyle ilgili sonuçlar çıkması bekleniyordu (Tabau, 2014).

Bilindiği üzere 18. Taraflar Konferansı'nda 2015'de imzalanması öngörülen uluslararası bir iklim anlaşması üzerinde anlaşılmıştı. Varşova'da ise ülkeler 2014 Mart ayındaki toplantılarında bu yeni anlaşmanın maddeleri üzerinde çalışacaklarına karar verdiler. Taraflardan aynı zamanda karbon salınımlarını azaltma hedeflerinde şeffaf olmaları ve gelişmekte olan ülkeleri bu anlamda desteklemeleri istendi. Tabau'ya göre (2014) konferansın en büyük başarısı Ormansızlaşma ve Ormanların Bozulmasından Kaynaklanan Salınımların Azaltılması (REDD) konusundadır. Ormanların tahribatından kaynaklanan salınımların dünyadaki salınımların %20'sine denk geldiği ve bunun için

ormansızlaşmanın sebep olduğu karbon salınım artışının bir an önce azaltılması ve ormanların sürdürülebilir kullanılmasıyla ilgili kararlar çıkmıştır.

3.4.10. Lima İklim Zirvesi

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin 20.Taraflar Konferansı 190'ın üzerinde ülkeden delegelerin katılımıyla 1-12 Aralık 2014 tarihleri arasında Peru'nun başkenti Lima'da gerçekleştirilmiştir. Zirve özellikle iklim çevrelerinin dört gözle beklediği bir organizasyondur, çünkü Lima'da gelecek yıl Paris'te düzenlenecek 2015 Paris Zirvesi'nde (COP21) kabul edilmesi umulan anlaşmaya temel oluşturacak bir belge imzalanması bekleniyordu. Nitekim konferans sonunda bir belge imzalandı. Michael Jacobs'un The Guardian'da çıkan haberinde yazdığı gibi bu anlaşma herkesin istediği fakat kimsenin tam olarak beğenmediği bir anlaşma oldu (Jacobs, 2014). Fakat Jacobs'a göre (2014) Lima beklenenleri tam olarak olmasa da karşılamıştır. Konferanstan en büyük beklenti Paris anlaşmasına bir taslak niteliğinde bir belge çıkmasıydı ve bunun başarıldığı söylenebilir. Fakat yine de iklim görüşmeleri için büyük önem taşıyan kesin kuralların ve programların belirlenmediği görülmektedir. Anlaşmaya göre taraflar, 2015 Mart ayına kadar salınım azaltımına ne kadar katkıda bulunacaklarını açıklayacaklardır. Daha önceki anlaşmalarda taahhüt (pledge) kelimesi geçerken Lima anlaşmasına katkı (contribution) kelimesinin kullanıldığı dikkat çekmektedir. Bunun altında belki de yasal bağlayıcılığı olacak anlaşmalara ön yargılı davranan ABD, Avustralya, Kanada gibi ülkeleri de işin içine çekme istediğinin yattığı yorumu yapılabilir. Yine de Avusturalya Başbakanı Tony Abbott'un Kasım ayında toplanan G20 zirvesinde Yeşil İklim Fonuna (GCF) katkı yapmayacağını açıkladığı halde, Lima'da Dışişleri Bakanı Julie Bishop'un fona 200 milyon dolar katkıda bulunacaklarını ilan etmesi, ABD Dışişleri Bakanı Kerry'nin görüşmelerin tıkandığı düşünüldüğü anda Lima'ya gelerek konuşma yapması ve 5 tanesinin geliştirmekte olan ülkeler olmakla beraber 27 ülkenin İklim Fonu'na katkıda bulunacağını açıklamaları iklim görüşmeleri adına önemli olaylardır (Taylor, 2014).

Lima Zirvesi'nin nispeten olumlu bir havada geçmesinde belki de 2014 Kasım ayında ABD ve Çin arasında imzalanan anlaşmanın etkili olduğu söylenebilir.

Yine de ABD gelişmiş ülkeleri işin içine katmakta kararlı görünmektedir. John Kerry yaptığı konuşmasında ABD'nin iklim değişikliği konusunda sorumluluğunun çok büyük olduğunu, fakat tek başlarına işleri yoluna koyamayacaklarını ve az gelişmiş ülkelerin de sorumluluk almaları gerektiğini söylemiştir. (Gosden, 2014)

Zirvenin 9. gününde Çevre ve Şehircilik Bakanı İdris Güllüce bir konuşma yapmış; şeffaf bir anlaşmaya ihtiyaç duyulduğundan ve her ülkenin üzerine düşeni yapması gerektiğini belirtmiştir. Türkiye'nin iklim değişikliğine karşı birçok eylem gerçekleştirdiğini ve karbon yoğunluğunu %6 azalttığını söylemiş fakat bununla ilgili hiçbir bilimsel veri ya da rapor sunmamıştır. Ayrıca Bakan imzalanacak anlaşmanın ülkelerin şartlarına göre esneklikler içermesi gerektiğini ifade ederek Türkiye'nin bu konudaki düşüncelerini belli etmiştir.

Sonuç olarak delegeler Lima'dan elleri boş dönmemiş ve iklim görüşmeleri adına önemli adımlar atılmıştır fakat birçok çevrenin beklediği CO2 salınımları ile ilgili kesin kurallar, programlar ya da herhangi bir denetim mekanizması hakkında kararlar alınmamıştır.

3.5. New York Dünya İklim Zirvesi

Birleşmiş Milletler Dünya İklim Zirvesi 23 Eylül 2014 yılında Birleşmiş Milletlerin New York'taki genel merkezinde yüzden fazla devlet başkanı ve yüzlerce bakan, özel sektörden delegeler, uluslararası kuruluş üyeleri ve basın mensuplarının katılımıyla gerçekleştirildi. Genel sekreter Ban Ki-moon'un davetiyle gerçekleşen zirveye Çin ve Hindistan'ın devlet başkanlarının katılmaması 2015'de imzalanması düşünülen anlaşma adına umut kırıcı olmuştur.

Zirvenin amacı diğer Taraflar Konferansları'ndan farklı değildi. Taraflar Konferansı'nın 20.si (COP21) Paris için geri sayımlar yapılırken Paris Anlaşması için görüşmeler hızlandırılmak istendi ve dünya kamuoyunun dikkati bu yöne çekildi. National Geographic' den Elizabeth Shogren'in (2014) haberine göre Birleşmiş Milletler İklim Zirvesi'nden çıkarılacak 3 sonuç vardır. Bunlardan ilki iklim değişikliği konusunun birçok insanın ajandasına girmiş olması, binlercesinin

farklı ÷lkelerde aynı zamanda yürüyüşlere katılmasıdır. Devlet adamlarının bu durumu görmezden gelmeleri bir nevi imkânsızdı. Shogren’e göre (2014) ikinci önemli sonuç büyük şirketlerin de artık ormansızlaşmanın önüne geçilmesi için üzerlerine düşeni yapmaya hazır olduklarını duyurmalarıdır. Her ne kadar kimilerine göre bunu müşterilerini mutlu etmek için yapsalar da, bu iklim değışikliğı adına atılmış büyük bir adımdır. Habere göre zirveden yapılan son çıkarım özellikle iklim değışikliğinin etkilerine karşı hassas olan ÷lkelere yardım yapılması konusundaki büyüyen baskıdır. Başta Fransa olmak üzere, Almanya, Danimarka, Güney Kore ve Endonezya gibi ÷lkeler yeşil iklim fonuna katkıda bulunmak için sözler vermişlerdir.

Her ne kadar zirvede alınan kararlar ve verilen sözlerin yasal bağlayıcılığı bulunmasa da bana göre iklim zirvesi amacına ulaşmıştır. Birçok farklı ÷lkeden binlerce insanı sokağı döken zirve, devletlerin iklim değışikliğı hakkında karar verirken daha vicdanlı ve dikkatli olmaları gerektiğini onlara göstermiştir.

4. HEGEMONİK İSTİKRAR TEORİSİ

4.1. Hegemonya Kavramı

1930'lardan sonra uluslararası ilişkilerde, İkinci Dünya Savaşı'nın da etkisiyle idealizm akımı yerini realizme bırakmaya başlamıştır. Realizme göre devletlerin yegâne amaçları kendi çıkarlarını korumak ve geliştirmektir. Yani büyük güce sahip olmak devletlerin en önemli amacıdır. Devletlerin sahip oldukları bu gücü nasıl kullandıkları ise onların uluslararası sistemde hegemon olup olmadıklarını belirler. Andreas Antoniadès'e (2008) göre hegemonya kavramı uluslararası sistem ve onun davranışları üzerinde büyük bir etki ve baskı gücüne sahip olmayı gerektirir, yani bu ikisinin gerekli bir birleşimidir. Fakat diğer devletlerin kontrolünde olan bölgelere müdahale etmeyi bu kavramın dışında tutar. Kimilerine göre hegemonya emperyalizmin kibar tabiri olsa da aslında ikisi arasında fark vardır. Antoniadès'e göre (2008) dört farklı hegemonya yaklaşımı vardır. İlki baskıcı hegemonyadır. Bu yaklaşımda çok açık bir hegemon vardır ve askeri ya da ekonomik güce dayalıdır. Bir diğer yaklaşım ikna gücüne dayalı hegemonyadır. Burada önemli olan hegemonun ne olduğu değil, hegemonyanın kendisi, yani sistemidir. Hegemon gücü, baskı aracı olarak kullanmaz, aksine diğer aktörleri ikna etmeye ve etkilemeye çalışır. Hegemon kendisinden etkilenen ve onu takip eden aktörler bulur. Hegemonya hegemonun kendi çıkarlarını ortak çıkar haline getirme kapasitesine bağlıdır. Üçüncü yaklaşım karizmaya (attraction) dayanır. Bu yaklaşımda tek ve belirgin bir hegemon olmamakla beraber güçlü aktörler mevcuttur. Hegemonun amacı uluslararası sistemi yönetmek değildir. Gücünü ikna etme kabiliyetinden alır. Dördüncü yaklaşım ise belirli bir hegemonun olmadığı yaşam yaklaşımıdır. Hegemonya varoluş durumudur ve kendisinden sonra sistemlerin ayakta kalması düşünülemez.

Antonio Gramsci'nin (1986) hegemonya kavramının temelinde aslında sınıflar yatarken, onun teorileri uluslararası sisteme uyarlanabilir. Gramsci'ye göre (1986) hegemon sınıf, hegemonyasını ortak kültür ve değerlerle sağlamlaştırır. Uluslararası sistemde hegemon devlet olmak için ise uluslararası sistemi kurmak ve korumak gerekir. Ayrıca sistemin sadece hegemon devlete değil, sistemin diğer parçaları olan devletlere de hizmet etmesi ve sistemin tüm parçalarının ortak

amaçlara sahip olduklarını kabullenmeleri esastır. Robert W. Cox (1993) Gramsci'nin hegemonya kavramından bahsettiği makalesinde (*Gramsci, Hegemony and International Relations: An essay in method*), uluslararası hegemonya sisteminin devletler ve toplumlar için kurallar koyan uluslararası normlar, kurumlar ve mekanizmalar tarafından işlev görmektedir. Cox'a göre (1993) uluslararası organizasyonların hegemonyaya hizmet eden 5 adet işlevi vardır. Birincisi bu organizasyonlar hegemonik dünya düzenini oluşturan, koruyan ve geliştiren kurallar koyarlar. İkinci olarak, bu organizasyonlar da bu dünya düzeninin birer parçalarıdır. Dahası bu organizasyonlar ve kurallar çoğunlukla hegemon devlet tarafından oluşturulmaktadır. Bir diğer işlevleri ise dünya düzeni normlarını ve düzene hizmet eden kurumları meşrulaştırmalarıdır. Dördüncü olarak uluslararası organizasyonlar çevre ülkelerden bireyleri amaçları için seçerler. Bu organizasyonlarda - örneğin çok uluslu şirketlerde - çalışan bireyler aslında sistemi değiştirmek için, yani çevre ülkeleri çekirdek ülkeye dönüştürmek için çalıştıklarını düşünürler. Ancak kendileri bu sistemin bir parçası olmaktan kaçamazlar. Ülkelerine mümkün olduğunca bilgi ve teknoloji transfer ederler fakat bunlar ancak çekirdek ülkenin çıkarlarına uyanlarla sınırlıdır. Son olarak kurumların hegemonik düzene işlevleri, hegemonyaya karşı fikirleri yok etmesidir. Bu maddeye örnek olarak da Cox 'kendi kendine yetme' (self-reliance) düşüncesini verir. Bu fikrin başlarda dünya ekonomisine karşı ortaya çıkmış olmasına rağmen, şimdilerde uluslararası ekonomi kurumları tarafından çevre ülkeler için kendi gelişimlerine yardımcı olması adına verilen desteğe dönüştüğünü ifade eder.

Robert Keohane (1984) *Hegemonyadan Sonra* (After Hegemony) adlı kitabında hegemonik devletin yeterli askeri güce sahip olması gerektiğini, çünkü ekonomik konuların askeri sonuçlar doğurabileceğini belirtir. Bu konuda verdiği örnek ise Amerika'nın Japonya'daki tüm malvarlıklarını dondurması üzerine Japonya'nın ülkeye saldırmasıdır. Askeri gücün hegemon devlet için diğer devletlere karşı caydırıcı olmasıyla beraber ekonomik çıkarlar için direk kullanılmasının kabul edilemez olduğundan da bahsetmiştir. Yani Keohane'nin hegemonya kavramında hegemon devlet diğer devletlere onun ekonomik çıkarlarına hizmet etmiyor diye askeri güç uygulayamaz.

Günümüz şartlarına baktığımızda dünyadaki hegemon devlet Amerika Birleşik Devletleri gibi gözükmemektedir. Yakın zamanda Amerika'nın eski gücünün kalmadığı akademik çevrelerde tartışılrsa da yukarıda saydığımız özellikleri hala taşımaktadır. Ayrıca çevre ülkelerde hegemonyasına hizmet eden çok sayıda çok uluslu şirket vardır. Fakat ekonomik konularda olduğu kadar iklim değişikliği konusunda da Amerika'nın iyi ve istekli bir lider olup olmadığı konusu bu tezin cevap bulmaya çalıştığı sorulardandır.

4.2. Hegemonik İstikrar Teorisi

Hegemonik İstikrar Teorisi, liberal ekonominin ve dünyanın istikrarının ancak güçlü bir hegemonun varlığıyla sağlanacağını öngören bir teoridir. Teoriye göre hegemon sayesinde liberal ekonomik düzen korunur ve gelişir. Robert Gilpin'e (2011) göre liberal piyasa ekonomisinin ortaya çıkması için gerekli olan 3 önemli koşul; hegemon, liberal ideoloji ve ortak çıkarlardır. Hegemon devletin liberal ideolojiye inanması ve aynı zamanda onu izleyen devletlerin de aynı görüşte olması teorinin sağlığı açısından oldukça önemlidir. Teorinin beklentileri karşılayabilmesi için hegemon devlet ve etrafındakilerin ortak çıkarları olması gerekmektedir. Eğer diğer devletler sistemin sadece hegemon için çalıştığını düşünürlerse ya da hegemon devletin vatandaşları sistemin diğer devletlerce sömürüldüğünü düşünürlerse sistem büyük ölçüde zarar görür (2011).

Gilpin'e göre (2011) teorinin işlemesi adına hegemonun sistemde belli görevleri vardır. Öncelikli olarak hegemon diğer devletlerin saygısını kazanarak kurallar, ilkeler, normlar koyarak uluslararası rejimleri oluşturur ve sistemin kötüye kullanılmasını önler. Sistemin tıkanıp yerinde para akışını sağlayabilmeli ve aynı zamanda maliyeti paylaşırabilmelidir. Hegemon bunların herhangi bir tanesini yapmakta başarısız olursa, sistem zayıflar ve ekonomik milliyetçilik artmaya başlar. Bu da gittikçe küreselleşen dünya ekonomisinde çoğu devletin istemeyeceği bir durumdur.

Hegemonik İstikrar Teorisi'nin geçerli bir teori olması güçlü uluslararası pazarların ve liberal bir hegemonun varlığına bağlıdır (Sorensen & Jackson,

2013). Küresel ekonomik dünya düzeninin devamlılığı için hegemonun dışında bu hegemonun düzeni korumaya ve geliştirmeye isteğinin olması da büyük önem taşır. Ayrıca hegemon sadece düzen iyi giderken değil, aynı zamanda sistem kötüleşmeye başladığında da onu desteklemelidir. Hegemonun üstlendiği bu görevini yerine getirebilmesinin diğer şartı ise askeri güce sahip olmasının yanında hammadde, sermaye, pazarlar ve rekabet üstünlüğünü elinde bulundurmasıdır (Keohane, 1984).

Hegemonik İstikrar Teorisi'nin önemli bir bileşeni olan kamu malları teorisi, uluslararası politik ekonomi alanında da çokça bahsedilen bir teoridir (Frey, 1984). Kamu malları Kindleberger'ın anlatımına göre tüketici kullanımının engellenemeyeceği fakat bu kullanımların aynı zamanda diğerlerinin erişimini etkilemediği mallardır (Kindleberger, 1986). Kamu mallarına rahat erişimi olan devletlerin, onları bu mallar için vergi vermeye iten çok az sebepleri vardır çünkü her şartta bu mallarına ulaşabilmektedir (1986). Frey'in de bahsettiği üzere (1984), eğer aktörler sistemin kendileri için yararlı olduklarını düşünmezlerse, sistem için bedel ödemek istemezler. Bedel ödemedikleri takdirde ise bedavacı konumuna düşerler. Hegemonik İstikrar Teorisi'ne göre, hegemon gücün bir işlevi de bedavacıları sisteme kazandırmak ve yeri geldiğinde cezalandırmaktır. Bu anlamda tüm aktörlerin sisteme katılımları esastır. İklim değişikliği rejimini bir kamu malı olarak değerlendirdiğimizde, başarılı olması için bedavacıları içermeyen, herkesin katkıda bulunduğu adil bir rejim beklenmektedir.

Jesse Hubbard'ın (2010) 2010 yılında wordpress sitesinde yazdığı, uluslararası sistemdeki silahlı çatışma seviyesiyle hegemonik güç arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmasında Hegemonik İstikrar Teorisi'nin her ne kadar açık da olsa, aslında birçok alt başlığa sahip olduğunu ve aynı zamanda teorideki 'etik' unsurunun önemini vurgular. Hubbard'a göre teorinin iki ana alt başlığı vardır; bunlardan bir tanesinin hegemonun ekonomik sisteme etkisi, diğerinin ise uluslararası sistemde istikrarı sağlama ve krizleri çözme yeteneğidir. Ayrıca bu teorinin detaylı analizinin yapılabilmesi için öncelikle hegemonun tanımı yapılmalı, sonrasında uluslararası sistemin istikrarlı olabilmesi için gerekli şartlar ve durumlar tartışılmalıdır. Hubbard araştırmasının başarıya ulaşabilmesi için Britanya ve Amerika Birleşik Devletleri hegemonyalarını ve bu dönemlerdeki çatışmaları incelemiştir. Araştırmasının sonunda Hubbard güçlü bir hegemonun uluslararası sistemin istikrarı adına önemli

olduğu sonucuna varmıştır. Bu sonucundan bahsederken aynı zamanda tezinin karar alıcılar tarafından yanlış anlaşılması ve sırf istikrar sağlayıcı olduğu için askeri güce ayrılan bütçe paylarının artırılmaması gerektiğini vurgulamıştır. Hubbard’a göre (2010) hegemon uluslararası sistemde arabuluculuk rolü oynar ve istikrarı sağlamaya yardım eder. Ancak hegemonluğun asıl kanıtı askeri güçten ziyade, ekonomik gücüdür.

Hegemonik İstikrar Teorisi en basit şekliyle tek ve güçlü bir hegemonun önderliğinde uluslararası sistemdeki tüm ülkeler için istenilen sonuçlara ulaşılacağını, aksi durumda yani güçlü bir hegemon olmaz ise küresel sistemin bozulacağını ve ülkeler için istenmeyen sonuçlar doğacağını iddia eder (Snidal, 1985). Snidal’e göre (1985), uluslararası ekonomi politiği bu teoriden esinlenerek gelişmiştir ve teorinin iki tane ayrı sonucu olması beklenir. İlk olarak hegemon, istikrarlı bir serbest ticaret rejimi temin eder. Kurulan bu rejimin kurallarını belirler, bu kurallara uyulup uyulmadığını denetler ve uymayanları cezalandırır. Teorinin beklenen ikinci sonucu hegemon ülkenin bu durumdan yarar sağlarken, gelişmekte olan ülkelerin yani ekonomik olarak hegemonlardan daha zayıf ve küçük olanların sistemden hegemon ülkeden daha fazla yarar sağlamasıdır. Çünkü bu ülkeler sistemi kurmak adına masrafları paylaşmazken, kurulan ve hegemon gözetiminde sorunsuz işleyen bu sistemden hegemon devletten daha fazla yarar sağlarlar.

4.3. Hegemonik İstikrar Teorisi Yaklaşımları

4.3.1. Neoliberal Yaklaşım

Neoliberalizm, liberalizmin uluslararası politika ve dış politikaya uyarlanmış şekli olarak düşünülebilir. Bu teorinin söz konusu olması I. Dünya Savaşı sonrasına rastlar (Arı, 2013). Arı’ya göre (2013) neoliberalizmin en temel ilkesi demokrasidir ve demokrasiler birbirleriyle savaşmazlar. Aynı zamanda iç politikanın dış politikaya etkileri vardır.

Devletleri uluslararası ilişkilerin tek aktörü olarak görmeyen, silahsızlanmaya önem veren, uluslararası sistemi anarşik gören ve devletlerarası barış ve işbirliğine önem veren neoliberal teori, aynı zamanda Hegemonik İşbirliği Teorisi'nin de ana yaklaşımlarından biridir. Neoliberal yaklaşıma göre hegemonun, uluslararası kamu mallarını yani; serbest ticareti, sermaye akışını ve kriz anında nakit para akışını sağlayabilmek için yeterli ekonomik ve politik gücü olmalıdır ve bu kamu mallarının sürekliliği karşılığında ekonomik ve siyasi istikrarı sağlar (Prabhakar, 2009).

Neoliberal teorinin altını çizdiği diğer bir nokta ise işbirliği sağlamada hegemonun önemi hakkındadır. Şüphesiz hegemon özellikle, kurulan ekonomik işbirliğinin sürekliliğinde hayati önem taşır. Fakat bu işbirliği oluştururken kamu mallarını kullanır. Yani, kamu mallarını koruyarak kendisine ve diğer ülkelere fayda sağlayan ekonomik ve politik istikrarı korumuş olur. Aynı zamanda hegemon ülke küçük ülkelerin uluslararası rejime katılarak, işlem maliyetinin azaltılması, belirsizliğin giderilmesi ve ekonomik işbirliği için daha tutarlı sonuçlar elde edilmesini sağlar (Keohane, 1984). Keohane'e göre (1984), gelişmekte olan ülkeler hegemon devletin ideolojisini - burada söz konusu ideoloji kapitalizm olabilir - benimserler ve bu benimsemenin karşılığında oluşturulan istikrarlı sistemden yararlanacaklarını düşünürler. Ekonomik anlamda daha az belirsizlikle karşılaşır, işbirliği artar ve uluslararası ticaret hegemon devletin koruması altında daha güvenli gerçekleşir.

Genel anlamıyla neoliberal teori uluslararası sistemi anarşik bulur ve ulus devletlerarasında çıkar çatışmaları olduğundan bahseder. Bu bakış açısını hegemonik istikrar teorisi çerçevesinde yorumlarsak, neoliberal hegemonun görevini uluslararası rejimleri tüm ulusları ortak çıkarlar etrafında toplaması ve her bir ülkenin kurulan sistemden faydalanmasını sağlamak olarak görebiliriz. Aynı zamanda neoliberalist hegemonik teorinin hâkim olduğu uluslararası rejimlerde her aktör kendi kazancıyla ilgilenir. Yani aktörler için diğer devletlerin ne kadar kazandığı ya da kaybettiği önemli değildir. Burada pozitif toplamli oyunun (Positive Sum Game) söz konusu olduğu söylenebilir.

4.3.2. Neorealist Yaklaşım

Uluslararası ilişkilerde çatışmayı açıklayan teorilerden olan neorealizm, klasik realizmden çok da fazla uzaklaşmayarak, işbirliğine yönelik bir yaklaşım izler. Neorealizm de neoliberalizm gibi uluslararası yapının anarşik olduğunu kabul eder, fakat bunun nedeninin devletlerden ya da başarısız devlet adamlarından ziyade uluslararası sistemdeki eksikliklerden kaynaklandığını savunur (Arı, 2013). Realizm düşüncesinde olduğu gibi neorealizme göre de devlet temel aktördür ve bu temel aktörün özelliklerinin dış politikaya etkileri yoktur. Neorealizmi realizmden ayıran temel özelliklerden biri güç kavramıyla ilgilidir. Realizmde güç devletlerin yegâne amacıyken, neorealistler gücü gerektiğinde kullanılacak araç olarak görürler (2013).

Hegemonik İstikrar Teorisi'nin neorealist yaklaşımında ise uluslararası yapılar önem kazanır ve her devlet politik güç, toplam milli gelir, ekonomik gelişme ve sosyal istikrarlarının peşindedir (Krasner, 1976). Güçlü bir hegemonun olduğu uluslararası ortamda hegemon devlet kadar gelişmekte olan ülkeler de geniş pazarlara kolaylıkla ulaşabilirler ve böylece ekonomik gelişme ve milli gelir bakımından daha fazla fırsat elde edebilirler (Prabhakar, 2009). Neoliberal hegemon, ekonomik sistemi kamu malları yoluyla kurarken, neorealist hegemon, diğer devletlerle ortak çıkarlar bulmaya çalışır ve bir nevi onları işbirliğine zorlar. Sistemdeki eksikliklerden dolayı anarşik yapıda olduğu kabul edilen uluslararası sistemde neorealist hegemonun bu eksiklikleri gidermeye yönelik hareketlerde bulunması beklenir. Neoliberal yaklaşım ekonomik konulara daha fazla önem verirken, neorealist yaklaşım daha çok güvenlik konularına yoğunlaşır.

4.4. Hegemonik İstikrar Teorisi Eleştirisi

Güçlü bir hegemonun varlığında uluslararası rejimin istikrarının artacağını ve tüm aktörlerin bu istikrardan fayda sağlayacağını varsayan Hegemonik İstikrar Teorisi, gerekli şartlar sağlanmadığı takdirde uluslararası sisteme ve sistemin parçaları olan devletlere hizmet etmekten ziyade, hegemonun ya da hegemonu yakın olan devletlerin amaçlarına hizmet edebilir. Duncan Snidal (1985) istikrar teorisinin sınırlarından bahsettiği makalesinde hegemon tanımını ikiye ayırarak despot ya da

koruyucu sıfatlarını kullanmıştır. Despot bir hegemonun olduğu uluslararası rejimde istikrarın korunması söz konusu olabilir fakat bu istikrar sadece güçlü devletlere hizmet ederken, daha zayıf ülkeler sömürülen taraf pozisyonuna düşeceklerdir. Ancak koruyuculuk rolü üstlenen hegemonun varlığında hem uluslararası rejimin istikrarı korunur, hem de hegemonun koruyuculuğu sayesinde nispeten daha küçük ve ekonomik olarak az gelişmiş ülkelerin daha gelişmiş ülkelere sömürülmesi engellenmiş olur. Teorinin eleştirildiğı nokta da tam burasıdır. Teorinin çalışması Snidal’a göre (1985) iki sonuca bağlıdır. İlk olarak hegemon, istikrarlı bir serbest ticaret rejimi oluşturur. İkinci olarak da hegemon durumdan kazanç sağlarken, daha zayıf ülkeler nispeten daha fazla kazanırlar. Despot bir hegemonun varlığında rejimler güçlü devletler lehine çalışacak ve zayıf devletler sömürülen durumuna düşeceklerdir. Yani istikrarın sağlanması her zaman teorinin çalışacağı anlamına gelmez.

Teoride dikkate alınması gereken bir diğerkonu meşruiyet kavramıdır. Eğer sistemdeki devletler güçlü devletin hegemonluğunu kabul ederse kurulan rejimler tüm aktörler için faydalı olur. Ancak diğerk devletler sadece hegemonun ve güçlü devletlerin sistemden fayda sağladığını düşünürlerse, hegemonun meşruiyetini kabul etmeyebilirler. Ama hegemonun askeri gücü öne çıkıyorsa ve devletler yaptırımlarla tehdit ediliyorsa, devletler duruma boyun eğebilirler.

Hegemonik İstikrar Teorisinin ‘kolektif eylem imkânsızdır’ maddesi de eleştiriye açıktır. Snidal’ın da (1985) makalesinde bahsettiğı gibi, eğer sistemdeki aktörler, yani devletler, küçük ve sayıca fazlalarsa, kolektif eylemin imkânsızlığından bahsedilebilir. Fakat eğer devletler kapasite olarak birbirinden farklılıklar gösteriyorsa, karşılıklı ortak çıkarlar bulmaları kolaylaşır ve bu ortak çıkarları korumak adına kolektif eylemde bulunabilirler. Zaten bu çıkarım realizmin de köklerinde mevcuttur. Öyle ki; devletler uluslararası sistemin tek aktörleridir ve çıkarları her şeyden önce gelir. Bu bağlamda diğerk devletlerin kaybetmesini önemsemezler. Hatta kazanan taraf olacaklarsa, diğerk aktörler kaybetmek isterler. Fakat bu aktörlerle ortak çıkarlar söz konusu olursa, ilişkiye girmekte tereddüt etmezler.

Sonuç olarak teori gerekli şartları yerine getirdiğinde özellikle ekonomik bakımdan istikrarın sağlanmasına yardımcı olur ve tüm devletlerin uluslararası rejimlerden faydalanmasını sağlar. Ancak teorinin amacına ulaşabilmesi için, tüm aktörlerin, başta hegemon güç olmak üzere, üzerlerine büyük görevler düşmektedir. Bu görevlerin yerine getirilmemesi uzmanların Hegemonik İstikrar Teorisi'ne eleştiri noktalarını belirler. Teori eşliğinde kurulan uluslararası rejimlerde yapıları gereği bedavacı devletler problemi görülebilir. Eğer hegemon güç bedavacı devletleri cezalandırmaz ya da diğer devletleri koruyamazsa, teori işlevini kaybeder ve devletlerin hegemonu olan güvenleri azalır. Güven azalması ise beraberinde hegemonun meşruiyetinin diğer aktörlerce sorgulanmasına yol açar. Bütün bunların dışında Robert Keohane (1984) gibi bazı bilim adamları istikrarın sürmesi için hegemonun varlığının gerekli olmadığını düşünür. Uluslararası rejimler kurulduktan sonra hegemon güç kaybetse bile, ortak çıkar kavramı devam edeceği için sistemin ayakta kalacağı varsayılır. Fakat bu teorinin bir eleştiri olup olmadığı tartışılır çünkü zarar görmeyeceği ve süreceği varsayılan rejimler hegemon sayesinde kurulmuştur. Burada eleştirilen nokta sadece oluşturulan sistemlerin varlıklarını koruyabilmeleri için güçlü bir hegemonun liderliğine ihtiyaçları oldukları olabilir.

4.5. Tarih Boyunca Hegemon Ülkeler

Dünya siyasi tarihi incelendiğinde, belirli zamanlarda, belirli devletlerin sahip oldukları gücü, diğer devletleri etkileyecek ölçüde geliştirdikleri görülmektedir. Bu devletlerin hegemonluk süreleri birbirlerinden farklı olsa bile, onları hegemon yapan şeyler aslında benzerdir ve her biri tarihin gidişatını olumlu ya da olumsuz yönde değiştirmişlerdir.

17. yüzyılda dünya sahnesine hegemon rolüyle çıkan devlet Hollanda'dır. Burada hegemonik güçten kasıt, siyasiden çok, ekonomiktir. Wallerstein'ın 1600-1750 tarihleri arası dünya ekonomisini anlattığı kitabında da bahsettiği üzere, Hollanda, ABD ve İngiltere dışında hegemon olan tek devlettir (2011). Bu hegemonluğun haklı ilk sebebinin 'haringbuis' denilen balıkçı gemilerine bağlı olduğunu söyler. Bu özel gemilerin en önemli özellikleri arasında taşıma alanından ödün vermeden, sahip oldukları manevra ve hız yetenekleri bulunur. Bu sayede

Baltık Denizi'ndeki balıkçılık endüstrisini kontrol altına almayı başaran Hollanda, aynı zamanda balina avcılığında da ön plana çıkmıştır. Balinalardan sadece yiyecek anlamında yararlanmamışlar, elde edilen yağdan sabun ve lambalar için gaz elde etmişlerdir. Bunun dışında balinaların kemiklerini tekstilde kullanmışlardır (Michell, 1977).

Wallerstein (2011), Hollanda'nın tarihi başarısının sadece denizcilikten kaynaklandığını düşünmez. Hollanda coğrafi özellikleri bakımından tarıma çok da elverişli bir ülke değildir. Fakat Hollandalılar bu dezavantajı, avantaja dönüştürmeyi bilmiş ve topraklarındaki fazla suyu boşaltmışlardır. Bu işlem, yel değirmenlerinin keşfine neden olmuş ve Hollanda daha çok endüstriyel ürünler üretmeye başlamıştır.

Buraya kadar bahsedilen sebepler, Hollanda'nın ekonomik güç olmasında büyük önem oynamış etkenlerdir, ama Hollanda'yı dönemin hegemonu saymak için bunlardan çok daha fazlası gerekmektedir. Bu bağlamda ülkenin gücünü denizasıırı topraklara taşıyan şey ise Hollanda Doğu Hindistan Şirketi'dir (VOC). 1602'de kurulan şirket Hollanda'nın, Doğu Hint adalarında bir çeşit koloni kurmasına, baharat ticaretinde tekeli eline almasını sağlamıştır.

Wallerstein'a göre (2011), Hollanda Krallığı'nın 17. yüzyıldaki bu ekonomik başarısının bir diğer sebebi nakliye ücretlerinin düşük olmasıdır. Wallestein (2011) ücretlerin düşüklüğünü ise üç sebebe bağlar. Bunlardan ilki, gemi yapım maliyetinin düşük olması, bir diğeri ise Hollanda gemilerinin daha az mürettebata ihtiyacı olacak şekilde tasarlanmasıdır. Daha az mürettebata sahip olmak mevcut kişilerin daha iyi beslenmesi ve bakılmasını sağlamış ve verimliliği artırmıştır. Bunların dışında yapılan gemilerin daha dayanıklı olmaları nakliye fiyatlarını düşüren bir diğer sebep olarak karşımıza çıkmıştır.

Hollanda'nın dönemin ekonomik gücü olmasının arkasındaki sebepleri Wallerstein'ın fikirlerini kullanarak özetlemek gerekirse, krallığın balıkçılığı ve deniz ticaretini çok iyi kullandığını söylenebilir. Edindiği gücü sadece Baltık Denizi'nde kullanmakla yetinmemiş, okyanus aşırı yerlerde de hak iddia etmiştir. Bünyesinde kurulan ve ilk çok uluslu şirketlerden sayılan, kuruluşların çıkarlarını çok iyi korumuş ve kapitalizm için gerekli olan liberalizm ideolojisini çok iyi

benimsemiştir. Fakat Wallestein'in da belirttiği üzere (2011), bir aktör tam anlamıyla hegemonik olduğunda, düşüşü kaçınılmazdır, çünkü hegemon güç sayesinde diğer devletler de kazanmaya başlayacaklardır.

Hollanda'nın hegemonluğunun düşüşü, yerini adı sonralarda 'topraklarında güneş batmayan devlet' olarak anılacak Britanya'nın yükselmesine bırakmıştır. 19. yüzyılda dünya ekonomisinde önemli bir aktör haline gelen Britanya, bu başarısını güçlü donanmasına, finansal yapısına, ticaret uzmanlarına ve müttefikleriyle sürdürdüğü başarılı diplomasiye borçludur (Kennedy, 1988). Bunların dışında, 18. yüzyılın sonlarında Britanya'nın var olan güçlü pozisyonu, Sanayi Devrimi'yle daha da sağlamlaşmıştır. Devletin gücünün bu denli süreli olmasının nedenlerinden bir tanesi, Britanya'nın bu güce bir anda değil, yavaş yavaş ulaşmış olmasıdır (1988). Ülke tek bir alanda yaşanan ani bir değişikliklerle güç ve zenginlik kazanmamış, aksine sahip olduğu gücü birçok değişkene bağlamış ve bu gücü sindirebilmeyi başarmıştır. Britanya'nın bir diğer avantajı zengin kömür ve linyit yataklarıydı. Dahası dünya kömür ihtiyacının %50'sini, demir ihtiyacının da %53'ünü karşılamaktaydı ve ABD, Çin ve Sovyetler Birliği gibi ülkelerden çok daha fazla kömür kullanmaktaydı (2008). Kuşkusuz bunun sebebi sanayi devrimiyle keşfedilen buharın kullanılmasının yaygınlaşması ve gelişen sanayisiydi. Belki de günümüzün en büyük küresel sorunlarından biri olan iklim değişikliğinin etkileri o günlerde hissediliyor olsaydı, çoğu gelişmekte olan devlet karbon salınımlarının kısıtlanması konusunda liderlik yapması yönünde Çin ve ABD yerine belki de Britanya'ya baskı yapıyor olurdu.

Britanya'nın kara ordusunun zamanının en güçlü ordusu olmamasına rağmen, donanmasıyla rekabet edebilecek devlet yoktu. Aynı zamanda en geniş kolonilere sahipti ve başka hiçbir devlet emperyalizm bakımından Britanya'ya rakip değildi. Devlet dışarıya çok fazla yatırımda bulunuyordu ve bu da beraberinde dışarda ve içerde zengin Britanya'yı getiriyordu (1988). Dünya ekonomisinde lider güç olmadan önce merkantilist bir devlet olan Britanya, Amerika'nın kesin zaferiyle sonuçlanan Amerikan Bağımsızlık Savaşı'yla beraber Adam Smith'in liberal önerilerine kulak asmaya başlamış ve açık ekonomiye geçiş yapmıştır. Liberalizmin ülkede güç kazanmasıyla beraber dış politikanın daha barışçı hale gelmesi ve ülkelerle ticaretin hız kazanması beklenen bir sonuç olmuştur.

Paul Kennedy'nin (1988) süper güçlerin yükseliş ve çöküş hikâyelerini anlattığı kitabında bahsettiği üzere, Britanya hiç bir zaman gayrisafî milli hasılası en yüksek olan ülke olmamıştır. Sömürüsü altında olan devletlerin uzun süreli gelişimlerine demir yolları kurarak, tarımlarına ve sanayilerine yatırımlarda bulunarak istemese de katkıda bulunmuştur. Bu da diğer ulusların Britanya'yı ekonomik anlamda yakalamalarına neden olmuştur. Britanya ada ülkesi olması bakımından, dezavantajlarla dolu bir ülkeyken, gelişen teknoloji yardımıyla bunları aşmayı başarmıştır. Fakat bu dezavantajlara sahip olmayan devletler bu gelişmelerden daha etkili bir şekilde yararlanmışlardır. Bütün bu sebepler Britanya'nın hegemonluğunu tehdit eden etmenleri oluşturmuştur.

1940'ların ilk yıllarından itibaren, Büyük Britanya hegemonluk rolünü ABD'ye bırakmaya başlamıştır. Amerika'nın ekonomik güç olarak yükselmesi ve Britanya'nın buna razı olması birkaç aşamada gerçekleşmiştir (Gamble, 2002). Öncelikle Britanya, ABD'nin kendi etki alanını kurmasına izin vermiştir. Güney Amerika ve Karayipler'in bir kısmı ABD etkisi altına girmiş, Britanya Amerika'yla savaştan kaçınıp onunla müttefik olmaya karar vermiştir. Bunun sebebi Britanya ve ABD'nin ekonomik ve ideolojik bakımdan birbirleriyle örtüşüyor olmalarıydı (2002). Britanya'nın ABD toprakları üzerinde geniş yatırımları bulunmaktaydı ve iki ülkenin ortak kültürel öğeleri vardı. Her şeyden öte konuşulan dil ortaktı.

Britanya'nın Amerika'nın yeni rolüne razı olmaya başladığının bir diğer göstergesi iki devlet arasında 1941'de imzalanan Atlantik Bildirisi'dir (2002). Britanya'nın ABD'ye bağımlılığını arttıran bildiri aynı zamanda sömürge topraklarının boşaltılması ve bu yolla yeni ekonomik düzenin kurulması adına planlar içermekteydi.

Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle yükselişini garantileyen ABD'nin, hegemon olmasının bir diğer sebebi ise, hegemonluk için gerekli olan tüm şartları karşılıyor olmasıdır. Amerika ekonomik gücünün yanında askeri, kültürel ve ideolojik güce de sahiptir. Hatta bunların hepsine aynı anda sahip olan tek devlettir. Bütün bunların yanı sıra ABD diğer devletleri kültürel ve ideolojik anlamda etkileyebilecek yumuşak güce de sahiptir. Amerika, patentli 'fast food' şirketlerinden, üniversitelerine, filmlerine ve daha birçok kültürel öğelerini kullanarak tüm dünyayı

etkisi altına almayı başarmıştır. Sahip olduğu kapitalist ideoloji, kültürünü yaymasını hızlandırmıştır. Uluslararası ilişkiler anlamında da literatürü oluşturan ve yönlendiren yazarların hep Amerika kökenli olmalarının tesadüf olduğu söylemek zordur. ABD'nin aynı zamanda bilgi teknolojilerine verdiği önem, dünyadaki bilgi teknolojisini elinde tutmasını sağlamıştır (Zakaria, 1998). Uluslararası medyaya yön veren büyük iletişim kanalları, internet sağlayıcılarının çoğu Amerika'ya aittir. Konvansiyonel silahların öneminin azaldığı şu zamanlarda, böyle yumuşak güçlere sahip olmak, hegemon devletler için oldukça önemlidir.

Britanya ve ABD'nin hegemon olarak farklarını anlamak için Stein'nin (1984) bu iki hegemonu karşılaştırdığı makalesini incelenebilir. Stein'a göre aralarındaki gözle görülür ilk fark politik motivasyonlarıdır. Britanya ekonomik anlaşmaları, rakipleriyle politik ilişkileri düzeltmek için kullanmıştır (1984). Bu anlamda doğal olarak politik ilişkiler bozulduğunda, ekonomik ilişkiler de kötüye gitmiştir. Fakat Amerika ekonomik anlaşmaları kapitalist ve liberal toplumları birbirlerine bağlamak için kullanır. Yani Amerika'nın ekonomik başarısı, aynı zamanda diğer devletlerin de güçlü ekonomilere sahip olmalarını gerektirir. Stein'a göre (1984) iki hegemon arasındaki bir diğer fark liberalizme olan bağlılıklarıdır. Stein'a göre 1860'ların ticaret serbestisinin arkasındaki güç Britanya değildir. Fakat bunun aksine, ABD Britanya'ya göre kendini serbest ticarete daha çok adanmış durumdadır.

Geçmişteki örnekler gösteriyor ki uluslararası rejimlerin devamlılığı hegemon güçlerin varlığına bağlıdır. Örneğin tarih boyunca hegemon olarak adlandırılmış bu üç devlet incelendiğinde, her birinin uluslararası rejimler kurmak adına büyük adımlar attıkları ya da bu rejimlerin devamlılığını sağlamaya çalıştıkları görülebilir. Günümüzde ise böyle bir hegemonun eksikliği küresel bir iklim değişikliği rejimi oluşturma sürecini yavaşlatmaktadır. Bahsedilen bu devletlerden hegemon olma potansiyeline sahip olan tek güç ise şüphesiz Amerika Birleşik Devletleri'dir.

5. KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ REJİMİ VE HEGEMONLUK

5.1. Hegemonluk ya da Liderlik

Bilim adamlarının sayısız raporlarına ve uyarılarına rağmen küresel iklim değişikliği görüşmelerinin henüz sağlam zeminlere dayandırılmadığı açıktır. Bu anlamda bu tezin amacı da iklim değişikliği rejimindeki bu tikanıklığın muhtemel sebeplerini güçlü bir hegemonun varlığı bakımından değerlendirmektir. Bunun için önce hegemon ve lider arasındaki farkları belirlemekte yarar vardır.

Flemes ve Labell'in (2015) uluslararası ilişkilerde liderlik rolünden bahsettikleri makalelerinde daha çok bölgesel liderlerin üzerinde dururlar. Makaleyi temel alarak yorum yapmak gerekirse, bir devletin hegemon ve lider olmak için belirli ortak özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bunlar devletin ekonomik gücü ve meşruiyetiyle ilgilidir. Bölgesel lider olmak için belirli bir askeri gücün olması da şarttır.

Lider devletler aynı zamanda var olan hegemon devletin de meşruiyetini kabul eder. Belki de hegemonik güç olabilmeleri için önce bölgesel liderlik rolünü benimsemeleri gerekebilir. Diğer devletlerin de liderlerin bu rolünü kabul edip, benimsemeleri ve takip etmeleri şarttır. Liderler, tıpkı hegemon devletler gibi meşruiyetlerini kabul ettirmek adına bazı bedeller ödemek zorunda kalabilirler. Örneğin, nasıl hegemonik güç dünya piyasalarının istikrarı veya uluslararası sistemlerin düzgün bir şekilde işleyişini koruma altına almak ve bedavacıları uzak tutmakla yükümlüyse, liderlerin de bunlara benzer görevler üstlenmeleri gerekmektedir. Eğer bahsettiğimiz liderlik bölgesel bazda ise bu devletten bölgesel işbirliği anlaşmalarına önderlik etmesi, uluslararası anlamda lideri konumunda bulunduğu bölgeyi temsil etmesi beklenebilir. Ya da bölgesel bağların kurulması anlamında gerekli kurumları oluşturmak için ön ayak olması gerekebilir.

Destradi (2008) hegemonla liderin farkını güçlerin uygulanması bakımından ayırır ve hegemonun bu rolünün altındaki sebebin öncelikle kendi çıkarlarını maksimize etmek olduğundan bahseder. Hegemonun kurduğu düzen işlemeye

Tablo.2.Emperyalist, Hegemon ve Lider Devletlerin Temel Özellikleri

	Emperyalist	Hegemon			Lider	
		Sert	Orta	Yumuşak	Lider odaklı	Takipçi odaklı
Kısa tanımı	Askeri gücün kullanımı ya da kullanım tehdidine dayanan egemenlik sistemi	Askeri güce başvurmadan hegemonun amaçlarını fark etmesi üzerine kurduğu sistem	Materyal tedarik etmesi yoluyla, hegemonun amaçlarını fark etmesi üzerine kurduğu sistem	Normatif ikna yoluyla, hegemonun amaçlarını fark etmesi üzerine kurduğu sistem	Lider tarafından başlatılan sosyalleşme süreciyle ortak çıkarların takibi	Önceden var olan ortak çıkarların direktif ve idari fonksiyonu olan lider üzerinde anlaşılması
Amaçlar	Egoist	Egoist	Egoist	Egoist	Ortak	Ortak
Araçları	Askeri müdahale, müdahale tehdidi	Yaptırımlar tehditler, politik baskı	Teşvikler: ekonomik ve askeri destek	İkna etme, kültürel değişim ve politik kanallar yoluyla sosyalleşme	İkna etme, sosyalleşme süreci	İdari veya direktif fonksiyonların kabulü
Kendini nasıl tanımladığı	Agresif, tehditkâr, zorlama bağıllık	İşbirlikçi	İşbirlikçi	İşbirlikçi	İşbirlikçi	İşbirlikçi
Söylediği ile yaptığı arasındaki fark	Düşük	Yüksek	Orta	Düşük	Düşük	Düşük
Meşruiyet	Yok	Sahte meşruiyet	Kısmi meşruiyet	Var	Var	Var
Diğer devletlerin stratejileri	Kabullenme veya direnme	Kabullenmenin maliyetini hesaplama sonucu kabullenme	Fayda-maliyet analizi sonucu kabullenme	Norm ve değerlerin yeniden tanımlanması sonucu kabullenme	Gönüllü takipçilik	Koordinasyon eksikliği sonucu oluşan tehdit ya da krize tepki olarak başlatılan liderlik
Diğer devletlerin davranış değişimi	Yok	Yok	Yok	Var	Var	Yok

Kaynak: German Institute of Global and Area Studies. (2008). *Empire, hegemony, and leadership: developing a research framework for the study of regional powers*. Hamburg: Sandra Destradi.

başladığında, düzenin içindeki devletlerde bundan yarar sağlayacaktır. Aksi takdirde, yani diğer devletler sistemin sadece hegemonu hizmet ettiğini düşündüklerinde, sistem çökme tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır. Fakat hegemon devletin böyle bir dünya düzeni kurma ihtiyacı, kendi çıkarlarından ileri gelir. Bunların aksine lider devletler bir takım ortak çıkarlar doğrultusunda hareket ederler. Lider devlet her zaman bu rol için kendisini ortaya atmayabilir. Bunun yerine nispeten daha az güçlü ya da küçük devletler seslerini duyurmak için daha büyük devletleri liderlik rolüne itebilirler. Aşağıdaki tabloda Destradı emperyalist, hegemon ve lider güçler arasındaki farkları özetlemiştir.

Hegemon devletler istediklerini yaptırmak adına bir takım baskı yollarına gidebilirler. Örneğin, bazı devletlere ekonomik ya da politik yaptırımlarda bulunabilirler. Bu yaptırımlar sadece hegemon devletçe uygulanmakla kalmaz, hegemonun baskılarıyla diğer devletlerce de uygulanır. Sonuçta kimse hegemonun kalbini kırmak istemez. Fakat lider devletin böyle önlemler alması beklenmez. Çünkü lider devlet takipçilerinin varlığı ve isteği doğrultusunda ortaya çıkmıştır ve onlarla çelişmesi düşünülemez. Konuyu belki şöyle özetleyebiliriz; hegemonya, baskı ve işbirliğinin sentezlenmesiyle meydana gelen gücü temsil ederken, liderlik işbirliğini temel almaktadır. Bütün bu yönlerden baktığımızda ve iklim değişikliği sorununun çözülmesindeki aciliyeti göz önünde bulundurduğumuzda, iklim değişikliği rejimi görüşmeleri için gereken gücün liderden ziyade hegemonik olması gerektiği açıktır.

5.2. Küresel İklim Değişikliği Rejiminin Oluşturulmasının Önündeki Engeller

Küresel iklim değişikliği rejimi doğası gereği oluşturulması zor bir yapıdır. Özellikle de diğer uluslararası yapılarla kıyasladığımızda çevre ve iklimle ilgili yapıların ve kuralların oluşturulmasının çok daha zor olduğunu görebiliriz. Örneğin, küresel ekonomik yapılar, ya da ticari rejimler kurulması nispeten daha kolay yapılardır. Çünkü sistem içerisindeki tüm aktörlerin amaçları aynıdır; kurulacak olan sistemden mümkün olduğunca yararlanmak ve daha zengin olmak. İklim değişikliği rejimi ise eşitsizliklerle dolu ve karmaşıktır (Depledge, 2005). Rejimin karmaşıklığı

belirsizlikten gelmektedir. İklimin hızla değiştiği her ne kadar bilimsel olarak kanıtlanmış ve muhtemel sonuçları hakkında bazı tahminlerimiz olsa da, zamanları ile ilgili kesin şeyler söyleyememekteyiz. Bu da bir takım karar vericilerin ve rejim oluşturmak adına görüşmelerde bulunanların biraz daha rahat davranmalarına sebep olmaktadır. Aynı zamanda, ekonomik ve uygulanabilirlik bakımından iklim değişikliğinin etkilerini azaltmak ve durdurmak için hangi yolların kullanılacağı da belirsiz kalmaktadır. Örneğin kaya gazının geleneksel yakıt türlerine göre daha etkili ve çevre bakımından güvenli olduğu bilinmekle birlikte, bu gazın yeraltından çıkarılması zor ve pahalı bir süreçtir.

İklim değişikliği rejimi görüşmeleri genellikle iki konu etrafında döner ve tıkanacak noktaya gelir. Bunlardan bir tanesi Amerika Birleşik Devletleri ve diğer sanayileşmiş ülkeler arasındaki anlaşmazlıktan ileri gelmektedir. ABD dışındaki gelişmiş ülkeler, ABD'nin bir şekilde diğer ülkelere liderlik yapması gerektiğini düşünmektedirler. ABD'nin Kyoto Protokolü'nü onaylamadığı bir gerçektir ama aslında devletin iklim politikalarında gözle görülür bir iyileşme olduğunu gerek Başkan Obama'nın gerekse Dışişleri Bakanı Kerry'nin zaman zaman yaptıkları konuşmalardan anlaşılabilir. O yüzden ABD ve diğer gelişmiş ülkeler arasındaki bu anlaşmazlığın daha çok Çin ve diğer ülkeler arasındaki anlaşmazlığa dönüştüğü söylenebilir. Çin, Amerika'yı karbon salınımları bakımından geçmiş ve dünyanın en büyük karbon yayıcısı olmuştur. Birçok dünya liderini buluşturan 2014 yılının Eylül ayında düzenlenen Birleşmiş Milletler Dünya İklim Zirvesi'ne Çin Devlet Başkanı'nın katılmaması bu devletin, görüşmelerin geleceğiyle pek de fazla ilgilenmediğine işaret olarak algılansa bile, 2014 Kasım ayında ABD ile imzaladıkları iklim anlaşması bazı iklim çevrelerini umutlandırmıştır.

Görüşmeleri tıkayan bir diğer sorun da kuzey ve güney ülkeleri arasındaki gerilimden kaynaklanır. İklim değişikliğine neden olan ülkeler çoğunlukla sanayileşmiş kuzey ülkeleridir. Güney ülkelerinin ise genellikle ekonomileri kuzey ülkelerine göre daha az gelişmiştir ve iklim değişikliğiyle mücadele adına kuzey ülkelerinin ekonomik yardımına ihtiyaçları vardır. Fakat güney ülkeleri iklim değişikliği konusunda sorumluluk almaktan kaçınmakta, bu durumu iklim değişikliğine sebep olan ülkelerin uğraşması gereken bir problem olarak görmektedir. Kuzey ülkeleri de sorumluluğu güneylilerle paylaşmak istemektedirler.

İklim değışikliğı rejiminin belirsizliğinin bir diğeri sebebi de iklim değışikliğinin tek bir nedeni veya sonucu olmamasıdır. Bırakın ülkeleri, dünya üzerindeki tüm canlıların öyle ya da böyle iklimlerin değışmesine katkısı bulunmaktadır. Yaktığımız yakıtlardan, kullandığımız arabalara veya attığımız çöplerden, sıktığımız parfümlere kadar hepimiz küresel ısınmaya neden olmaktadır. Hangi ülkenin ne derece sorumlu olduğu ve hangi ülkenin daha fazla harekete geçmesi gerektiğı konuları, görüşmelerin ilerlemesini engellemektedir. Bu sorun aynı zamanda ‘eşitsizlik’ kavramı altında da incelenebilir. İklim değışikliğinin en büyük sorumlularının gelişmiş ülkeler olduğu aşikârdır. Bu ülkeler gelişmek adına haddinden fazla çevre kirliliğine neden olmuş ve sanayilerini geliştirmişlerdir. Buna karşın, özellikle gelişmemiş ülkelerin iklim değışikliğine daha az katkıları vardır ve ne yazık ki değışimin etkilerine en açık ülkeler de onlardır. Çünkü gelişmemiş ya da az gelişmiş ülkelerin ekonomileri büyük oranda tarıma dayalıdır. Tarım sektörü ise teknoloji ve sanayiden daha çok hava şartlarına, uygun iklim koşullarına bağlıdır. Bunun dışında tüm aktörler güç ve zenginlik bakımından da eşit değillerdir. Gelişmemiş ülkeler, iklim değışikliğıyle savaşmak adına doğal olarak yeterli ekonomik ve teknolojik güce sahip değillerdir. Bu yüzden gerçekleştirilen her Taraflar Konferansı’nda ya da diğeri çevre toplantılarında fakir ülkelere iklim değışikliğıyle başa çıkmaları için yardım edilmesi gerektiğinden ve bu sebeple kurulacak fonlardan bahsedilir. Hemen hemen her görüşme sonrasında yeni fonlar oluşturulması ya da var olan fonlara yapılacak katkılarla ilgili kararlar alınsa da, toplanacak paranın ülkelere ne şekilde ve hangi koşullar altında dağıtılacağı konusu açıklığa kavuşamamaktadır.

Birçok çevre analistine göre iklim rejimi oluşturmanın önündeki en büyük engel, yasal bağlayıcılığı olan kuralların olmamasıdır. Ülkelerce kabul edilen çevre anlaşmalarına göre her ülkenin yerine getirmesi gereken sorumluluklar elbette bulunmaktadır fakat rejimi oluşturmak için karar vericilerin baskı ve zorlama yerine rıza göstermeleri beklenmektedir. Üzerine düşünüldüğünde bu yaklaşımın geçerli sebepleri bulunabilir. Öyle ki, hali hazırda yasal bağlayıcılığı olan kuralların uygulanıp uygulanmadığını denetleyecek kurumlar günümüzde bulunmamaktadır. Ayrıca söz konusu kurumlar hayata geçirilse bile, bu kurumların işlerinin oldukça zor olacağını tahmin edebiliriz. Örneğin bir işyerinin ne miktarda emisyon saldığını

ölçmek, büyük ölçekli şirketler için kolay olsa da, küçük işyerlerinin karbon emisyonlarını ölçmek zor olacaktır (Lyon, 2009). Kısacası rejim oluşturmak için öncelikle gerekli olan siyasi arzunun çoğu devlette eksik olması, kuralların denetlenmesinin zorluğu ve rejim oluşturma maliyeti şu anda bu amacın önünde duran başlıca sebepler olarak önümüze çıkmaktadır.

5.3. Muhtemel Hegemonlar ya da Liderler

Global iklim değişikliği rejiminin kurulabilmesi için gerekli olan en büyük etmen kuşkusuz güçlü bir hegemon devlet ya da kuruluştur. Doğası gereği oluşturulması zor olan iklim değişikliği rejiminin varlığı, yüzyılımızın en önemli sorunlarından birine cevap bulabilmemiz adına hayati değer taşımaktadır. Bu problem her ülkeyi o ya da bu şekilde etkilemektedir çünkü devletlerin aksine havanın sınırları yoktur. İklim değişikliği ona kimin daha çok veya az sebep olduğuna bakmaz. En masum ülkeye karşı en acımasız şekilde davranabilir. Bu sebepten ötürü bütün ülkelerin iklim değişikliğine karşı önlem almaları gerekir. Durumun bu kadar ciddileşmesinde en büyük katkısı olan devletler daha fazla sorumluluk almak zorunda kalabilirler, ya da ekonomileri yeni yeni ivme kazanmış ülkeler problemi çözmek adına bazı aktivitelerini kısıtlamak ya da adapte etmek zorunda kalabilirler. Adil bir rejim oluşturmak adına, devletin gelişimi için duygulardan uzak durulması gerektiğinin söyleyen ve çıkarları her şeyden üstün tutan realist yaklaşımdan uzaklaşmak gerekir. İşte tam da bu yüzden, iklim değişikliği rejimi oluşturmak zordur ve güçlü liderlere ihtiyaç vardır.

5.3.1. Avrupa Birliği

Bu rejime liderlik yapabilecek potansiyel hegemonlardan biri Avrupa Birliği'dir çünkü gerek Taraflar Konferansları'nda, gerekse diğer zirvelerde yasal bağlayıcılığı bulunan anlaşmaları destekleyen ve en sıkı emisyon salınımlarını savunan kurumdur. Backstrand ve Elgström'ün (2013) Dünya Müzakereler Bülteni'nin (Earth Negotiation Bulletin) yıllık konferans özetlerine, Taraflar Konferansları'na katılan delegelerle görüşmelerine ve diğer iklim değişikliği üzerine

yazan uzmanların yorumlarına dayanarak geliştirdikleri analize göre, Avrupa Birliği'nin toplam gücü ve bazı sorunlara müdahale etme yetisindeki azalma, onun iklim değişikliği rejiminde bir lider olma şansını kaybetmesine yol açmaktadır. Backstrand ve Elgström (2013) makalelerinde Avrupa Birliği için lider kelimesi yerine 'leadator' kelimesini kullanırlar. Bu kelime İngilizcede lider (leader) ve arabulucu (mediator) anlamlarına gelen kelimeler kullanılarak oluşturulmuştur.

Avrupa Birliği'nin iklim değişikliği konusunda liderlikten uzak olmasının bir diğer sebebi de yaşadığı Euro krizi olabilir (Backstrand&Elgström, 2013). Birlik bir yandan maddi bir krizle uğraşırken, diğer yandan da maliyeti epey fazla olabilecek hegemonik role yeterince odaklanamamıştır. Aynı zamanda içerisinde çok fazla devlet barındırması karar almayı zorlaştırmaktadır ve birliğin lider olarak güvenilirliği tehlikeye düşmektedir.

1997'de imzalanan ve 2005 yılında yürürlüğe giren Kyoto Protokolü'nün selameti için Avrupa Birliği, çok uğraş vermiştir. Özellikle de ABD'nin anlaşmayı onaylamayacağını açıkladıktan sonra, Avrupa Birliği anlaşmanın yürürlüğe girebilmesi için gerekli olan çoğunluğu sağlamak adına çabalamıştır ve Dünya Ticaret Örgütü'ne üyeliğini destekleme sözü karşılığında Rusya'yı Protokole taraf yapmayı başarmıştır (2013). Backstrand ve Elgström (2013) makalelerinde Avrupa Birliği'nin görüşmelerdeki rolünü açıklamak için 2009 ve 2011'de düzenlenen Kopenhag ve Durban Taraflar Konferansları'na bakarlar. Kopenhag'ın başarısızlığını Avrupa Birliği'nin yanlış stratejilerine bağlarlar. Örneğin yazarlar birliğin gerçekçi olmayan önerilerle konferansa gittiğini ve bu yüzden de liderlik rolünü yitirdiğini düşünürler (2013). Birlik artık tek ve güçlü, aynı zamanda da tüm ülkelerin kısıtlamalar yaptığı bir anlaşmada direktmiştir ve bu da onun yalnızlaşmasına yol açmıştır. Aslında Avrupa Birliği, değişiklikten birinci derecede etkilenmesi beklenen ülkelerden sonra iklim konusundaki en bilinçlilerdendir. Zorunda olduğu için bilinç kazanmış olmaması ve aynı zamanda çevreye olan duyarlılığı ve iklim değişikliği rejimi konusundaki ısrarı ve sabrı bakımından takdire şayandır. Kopenhag'ın başarısızlığından dolayı taktik değiştiren Avrupa Birliği, Durban'da liderlik ve arabuluculuk arasında kalan bir rol üstlenmiştir (2013). Gelişmekte olan büyük ülkeler arasında köprü kurmaya çalışmış, Kopenhag'da olduğu gibi yalnız

kalmamıştır. Bu yaklaşımı sayesinde iklim değişikliğinde çok taraflılık esası yeniden anlam kazanmıştır.

Oberthür ve Kelly' e göre (2008), dünya çapında bir aktör olma isteği Avrupa Birliği'nin iklim değişikliği konusunda liderlik üstlenme çabalarını açıklamakta bize yol gösterebilir. Bunun dışında Avrupalı insanların iklim değişikliği konusunda bilinçli olmaları ve bu anlamda politik çevreleri ikna etme çabaları da Avrupa Birliği'nin motivasyonlarından biridir. Aynı zamanda birliğin enerji anlamında dışarıya bağımlı olması, onu alternatif ve çevreye duyarlı kaynaklar bulmaya itmektedir. Bunların dışında Avrupa Birliği'nin önünde bir takım engeller de bulunmaktadır (2008). Örneğin birliğin genişlemesi, onun liderlik yönüne negatif etkide bulunabilir çünkü sayı ne kadar artarsa, karar vermek o derece güçleşecektir. Aynı zamanda birliğe sonradan katılan ülkeler, iklim değişikliği konusunda harekete geçmeye daha az istekli görünmektedirler (2008). Avrupa Birliği'nin yapısıyla alakalı bir diğer sorun ise altı aylığına devralınan başkanlık dönemidir (Afionis, 2010). Dönem başkanları uluslararası alanlarda birliği temsil ederler ve görüşmeleri yürütürler. Görüşmeleri yöneten kadronun bu kadar sık aralıklarla değişmesi, görüşmelerden istenilen verimin alınamamasına neden olabilir. Karşılaşılan bir diğer engel, görüşmelere gelişen ülkeleri aktif olarak dâhil etmekte yaşanan zorluklardır. Çin, Brezilya, Güney Afrika ve Hindistan gibi ülkelerin saldıkları karbonlara baktığımızda, onları içermeyen bir çevre anlaşmasının sorunları çözmede ne kadar etkisiz olabileceği anlaşılabılır. Son olarak İzlanda'nın üyelik başvurusunu çekmesi ve İngiltere'nin üyelikten ayrılma ihtimali Avrupa Birliği'ni daha çok iç politikalarını sorgulamaya ve uluslararası sorunların çözümü için liderlik kapasitesinin sorgulanmasına neden olabilir.

Özet olarak Avrupa Birliği'nin küresel iklim değişikliği rejimi görüşmelerine liderlik etmek için birçok sebebi ve aynı zamanda bu liderliğe engel unsurları vardır. Birliğin, diğer aktörlerin gözünde gerçekçilikten uzak önerileri onun geçerliliğinin ve güvenilirliğinin sorgulanmasına neden olmuştur. Aynı zamanda karar verme mekanizmasının, birden fazla aktörden oluştuğu için, karmaşıklığı, dönem başkanlarının bazı konularda diğeri kadar istekli olmayabilişi, gelişmekte olan ülkelerin kalıcı bir rejim oluşturmada, sürece yeterince dâhil olmamaları birliği liderlik anlamında zora sokmaktadır. Bütün bunlara rağmen vatandaşlarına daha iyi

ve yeşil bir gelecek sağlama arzusu, dış bağımlılığını azaltmak için alternatif, çevre dostu kaynaklar bulma arayışı ve global bir aktör olarak uluslararası alanda yerini alma isteği Avrupa Birliği'nin en büyük motivasyonlarından biridir. Fakat tüm bu çabalara rağmen birlik, hegemon bir aktör olmaktan uzaktır. Bırakın hegemonluğu, liderlik rolü bile ona uymayabilir. İçişlerinde yaşadığı problemler, yeterli yumuşak güç araçlarına sahip olmaması bana göre onu bu anlamda başarısızlığa götüren sebeplerdendir. Hegemon olmak için gerekli olan istek birlikte mevcuttur ama onun çevre hakkındaki ideolojileri ve politikaları diğer aktörlerce, hatta kimi üye devletlerince paylaşılmamaktadır. O yüzden eğer küresel iklim değişikliği rejimi bir hegemonun varlığında kurulup, korunacaksa, Avrupa Birliği şimdilik bu hegemon olmaktan uzak görünmektedir.

5.3.2. ABD

Avrupa Birliği'nde olduğu gibi Amerika'da da iklim değişikliği gerek akademik çevrelerde, gerekse politik anlamda önemi bakımından üst sıralarda yer alan bir konudur. Fakat her ne kadar Amerikan halkı bu problem konusunda bilinçli gözükse de devlet, küresel iklim değişikliği rejimine liderlik etmekte çok da istekli gözükmemektedir ve bu isteksizlik rejimin kurulmasının önündeki en büyük engellerden biri olan 'hegemon eksikliği' (lack of hegemony) karşımıza çıkarmaktadır.

ABD başlarda iklim değişikliği rejimi görüşmelerinde aktif roller alırken, sonrasında Kyoto Protokolü ve onu takip edecek anlaşmaya karşı çıkan devletlerin başında yer almıştır. Protokolden çekilmelerine rağmen, dönemin başkan yardımcısı Al Gore, protokolün mimarlarından biri sayılmaktadır (Carlarne, 2010). Başlardaki görüşmelerde sergilediği gönülsüz tavır, sonralarda tam anlamıyla karşıt tutuma dönüşmüştür (2010). Amerika'nın birçok uluslararası konuda liderliği elinde bulundurması ve hatta hegemon devlet olmasına rağmen, iklim değişikliği görüşmelerinde bu kadar isteksiz davranması ve hukuksal bağlayıcılığı bulunan bir çevre anlaşmasına bu derece karşı olması, diğer tüm realist devletlerin de davranacağı gibi ekonomik çıkarlarını her şeyin üstünde tuttuğunu göstermektedir. Öte yandan ABD'nin siyasi yapısı bakımından karar alma sürecinin daha çetrefilli

olmasının da bu süreçte etkisi olduğu söylenebilir. Bununla beraber, Amerika eğer kendi ülkesinde tatmin edici iklim politikaları izlemezse, üstlenmesi muhtemel olan liderliği etkili olmayacaktır (2010). Robert Falkner'ın (2004) uluslararası çevre ve Amerikan Hegemonyasını incelediği makalesinde bahsettiği gibi uluslararası çevre problemlerinin çözümü için liderliğe soyunmadan önce, devletlerin kendi iç politikalarındaki dinamikleri iyi analiz etmeleri gerekmektedir çünkü uluslararası politikaları belirleyen etmenler bu dinamiklerdir. Amerika'nın iklim değişikliği rejimine karşı takındığı farklı tutumların (önceleri önemli bir savunucu ve kimi zaman lider, sonraları engelleyici) altında da aslında bu sebep yatıyor olabilir.

Amerika'nın aynı zamanda büyük bir ekonomik güç olması onu iklim değişikliği rejimi için en büyük lider ülke adaylarından biri yapmakta, hatta bu adayların başında getirmektedir. Tabi ki ekonomik güç olması bu anlamdaki liderlik için tek şart değildir, ya da bu gücü liderlik takip etmek zorunda değildir. Ama küresel bir rejim kurmak için, en azından başlangıç aşamasında, önemli bir gerekliliktir çünkü kurulacak rejimin birçok eksiği olacaktır ki söz konusu rejim iklim değişikliği olduğu için ve iyileştirme aşamalarında hayati önem taşıyan kısıtlamalar ekonomiyi çok yakından ilişkili olduğundan bu eksiklikleri gidermek hegemon pozisyonundaki devlete ya da organizasyona düşecektir. Uluslararası pazarlarda çok büyük söz hakkı olan Amerika da, bu etkisini çevre ve iklim değişikliği konusunda diğer devletlere baskı ve gerekirse tehdit unsuru olarak kullanabilir.

Soğuk savaşın sona ermesiyle, öncesinde iki kutuplu olan uluslararası sistem, Amerika'nın lehine olacak şekilde, tek kutupluluğa dönmüş ve bu tek kutupluluk belki de ülkenin ekonomik çıkarlarının ön plana çıkmasına sebep olmuştur. Fakat sonrasında Clinton hükümeti yönetimi devraldığında, Amerika'nın çevre konularında liderliği ele alması beklentisi yeniden yükselmiştir (2004). Falkner'a (2004) göre ise, hükümetin çevre konularına olan desteğine rağmen, Clinton göz göre göre Kyoto'nun onaylanmasını engellemiştir çünkü Kongre'nin desteğini alamayacağını farkındadır ve yenilmiş olmayı göze almamıştır. Sonrasında gelen Bush hükümeti, tekrardan ekonomik gelişmeye önem vermiş, çevre konuları göz ardı edilmiştir.

Yine de Amerika'nın bazı anlaşmalara katılmaması ya da bu anlaşmaların önünde bir engel teşkil etmesi de onun hegemonluğunu sorgulamanın yanlış olabileceğini bize gösterebilir. Falkner'ın da dediği gibi, veto etme gücüne sahip olmak da hegemonluğun bir göstergesidir. Amerika'nın katılmadığı anlaşmalar ya da koalisyonlar her zaman için başarısızlık getirmez, ya da oluşumları engellenmez, fakat etkinliğini azaltabilir. Bunun öne çıkan iki sebebi vardır. Öncelikle bu anlaşmalara ya da koalisyonlara bu devletin katılmaması, diğer devletlerin üzerlerine düşen maddi ve manevi yükü arttıracaktır. Bir diğeri ise, Amerika'nın eksikliğinin, diğer devletlerin katılımını da etkileyebilme ihtimalidir. Amerika'nın kişi bazında en büyük, ülkesel bazda ikinci en büyük salınım yapan devlettir. Bu yüzden ABD'nin olmadığı bir anlaşmaya diğer devletler sıcak bakmamaktadır. Aynı zamanda ekonomik alanda bu devletle yarışan gelişen ekonomiler, BRICS (Brezilya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) başta olmak üzere, bağlayıcılığı olan ve en büyük ekonomi olan Amerika'nın olmadığı bir anlaşmayı ekonomik çıkarlarına ters görmektedir.

Özet olarak, birçok analist tarafından da kabul edilen Amerika'nın iklim değişikliği rejimindeki hegemonluk rolünün iniş ve çıkışlara sahne olduğu görüşünün altında yatan başka gerçekler olabilir. Amerika'nın hegemonluğunun, onun çevre anlaşmalarını ve işbirliklerini desteklediği zaman birçokları tarafından söz konusu olduğu kabul edilirken, anlaşmaların önünde bir engel olarak durduğunda ise, bu rolün yok olduğundan bahsedilir. Söz konusu iniş çıkışlar ise, iç ve dış politikalarında etkisi bulunan güç dengelerinden kaynaklanmaktadır. Bana göre Amerika her zaman iklim ve çevre konularında olumlu ya da olumsuz anlamda söz sahibidir ve öyle de olacaktır. Cevaplanması gereken soru ise şudur: Günümüz şartlarında, yani Amerikan gücünün göreceli düşüşünde ve yükselen ekonomileri düşündüğümüzde, bu hegemonya Amerika ve diğer ülkelerin birlikte üstlendikleri bir ortamda mı kurulmalı yoksa tek başına sürdürebilecek bir durum mu olmalıdır? Ya da bu iki seçeneğin dışına çıkılarak baktığımız da hegemon ya da lider olmadan bir iklim değişikliği rejimi kurulup kurulamayacağını sorusu akıllara gelmektedir.

5.3.3. Çin-ABD İşbirliği

Yukarıdaki sorulara yanıtlar bulabilmek için öncelikle Çin'in iklim değişikliği rejimi için ne ifade ettiğini anlamakta fayda vardır. En yakın tarihten başlamak gerekirse, 2014 yılında New York'ta gerçekleştirilen İklim Zirvesine Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'in katılmaması ve yerine yardımcısını yollaması birçoklarına Çin'in hala iklim değişikliği konusunda adım atmaya yeterince istekli olmadığını düşündürmüştür. İklim değişikliği görüşmelerinde bu devletin aldığı genel tavır, fakir oldukları gerekçesinin arkasına sığınarak, güney ve kuzey devletleri arasındaki gerilimi daha da körüklemek olmuştur. Fakat Çin'in dünyanın ikinci büyük ekonomiye sahip olması ve Amerika'yı geçerek, dünyanın en çok karbon salımlayan devlet olması, artık sığınacak bir bahanesi kalmadığını göstermektedir. Bunun yanında hızla kirlenen havası, gelişen sanayisi ve artan nüfusu, devleti, yaygın kullanılan kömür yerine, alternatif enerji kaynakları aramaya yöneltmektedir. İklim değişikliğinin de gözle görülür sonuçlar doğurduğu bu zamanlarda, çevre artık varsayımlara yer bırakmayacak kadar önemli bir konu haline gelmiştir ve Çin de bu konuda bir şeyler yapması gerektiğinin farkındadır (Goodell, 2014). Aslına bakılırsa Çin'in başka bir devletle ya da kendi başına atacağı her adım iklim değişikliği adına dünyanın kaderini etkileyecek kadar önem taşımaktadır. Bunun farkında olan Amerika, Çin'le görüşmelerini yoğun bir şekilde devam ettirmiş ve sonunda Çin'in bu zamana kadar yapmadığı bir şeyi yapmasını sağlamıştır: karbon gazı salınımını kısıtlayacağına dair söz vermek (2014).

2014 yılı Kasım ayında Çin'in başkenti Pekin'de düzenlenen Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Liderler Zirvesi'nde Amerika ve Çin sürpriz bir açıklama yaparak karbon salınımlarını kısıtlamalarını öngören bir anlaşma yaptıklarını duyurmuşlardır. Anlaşmanın bazı çevrelere göre tarihi bir önemi vardır çünkü Çin'in iklim değişikliğine karşı sergilediği şüpheci tavrın ve görüşmelerin önünde bir engel teşkil ettiği gerçeğinin yavaş yavaş değiştiğine işaret etmektedir. Hatta Rolling Stone'da yayımlanan bir habere göre bu, Obama'nın göreve geldiği süre itibarıyla en büyük başarısı bile sayılabilir (Goodell, 2014). Fakat kimi uzmanlara göre, bu anlaşmayı gözümüzde büyütmeden önce bir takım sorulara yanıt bulmak önemlidir. Örneğin anlaşmanın ülkelerde halk desteğini alıp alamayacağı veya iklim değişikliği adına ileriki aşamalar için ne önem arz ettiği gibi.

Tüm bunları sorgulamadan önce Çin'in tavır değişikliğinin nedenlerini sorgulamak da önemli olabilir. Uzun yıllar boyunca, hala geliştiğini ve ekonomisinin iklim değişikliği adına kısıtlamaları ve iyileştirme politikalarını karşılamak için yeterli olmadığını ileri süren ve kuzey - güney anlaşmazlığında önemli bir aktör olan Çin, belki de artık kendini Amerika'yla yarış edebilecek seviyede görmeye başlamış olabilir. İklim değişikliği konusunda elini taşın altına sokmasını ve karbon salınımını kısıtlayacağına ilişkin sözlerini artık gelişen ekonomi olarak adlandırılmak yerine, gelişmiş ülkeler arasında yer alma isteğiyle bağdaştırabiliriz. Bunun yanı sıra özellikle büyük şehirlerdeki artan hava ve su kirliliği insanlarından büyük tepki görmeye başlamıştır ve hayati tehlike oluşturmaktadır. İklim değişikliği artık Çin için de görmezden gelinecek bir problem olmaktan çıkmıştır.

Bu yılın sonunda Paris'te gerçekleştirilecek zirveden önce iklim değişikliğine en büyük katkıda bulunan bu iki devletin uzlaşmasının önemi büyüktür, yasal bağlayıcılığı olan bir çevre anlaşmasına yanaşmayan tüm diğer devletlere örnek olması gerekir. Bunların en başında da Hindistan gelmektedir. Ülke nüfusunun büyük bir çoğunluğunun hala elektriğe ulaşmadığını ve halkının yoksulluğunu göz önünde bulundurduğumuzda, Hindistan'ı ikna etmek, Çin'i ikna etmekten daha zor olabilir. Çin ile Amerika'nın yaptığı bu anlaşma, Hindistan'ı tavrını değiştirmek için ikna edecek kadar etkili değildir. Bunun olması için Amerika'nın Hindistan'la daha yakın ilişkiler kurması (hem ekonomik hem de politik) gerekebilir. Yani bazı şeylerin Hindistan'ı ikna etmesi gerekebilir. İşte tam da burada iklim değişikliği rejiminde lider ya da hegemon aktör konusu devreye girmektedir.

5.4. Rejimin Geleceği

Küresel iklim değişikliği rejiminin geleceği, bu zamana kadar karşılaştığı problemler göz önünde bulundurulduğunda, kısa vadede şekillenecek gibi gözükmemekle beraber, sağlam temellere oturtulması ve devamlılığı aciliyet taşımaktadır. Uzun yıllardır süren iklim değişikliği görüşmeleri henüz maalesef meşru bir sonuca varamamıştır. Bu anlamda 2015 Aralık'ta Paris'te gerçekleşecek

olan 21. Taraflar Konferansı'ndan çıkacak sonucun, rejim için belirleyici bir adım olacağı rahatlıkla söylenebilir.

Devletlerin ajandalarında yakın zamana kadar yer bulmakta zorlanan iklim değışikliğı rejimi meselesi, şimdilerde başkan adaylarının seçim politikalarının merkezinde yer almaktadır. Bu meselenin ileride de uluslararası gündemi meşgul edeceği tahmin edilebilir. Fakat bir konunun gündemde kalması maalesef onun kısa zamanda çözüme kavuşacağı anlamına gelmemektedir. Hele de böylesine tartışmalı bir konunun belirli şartlar sağlanmadığı takdirde herkesçe kabul görececek bir çözüme ulaşmasını beklemek pek gerçekçi olmaz. Bu yüzden 21. Taraflar Konferansı'nın uzun yıllardır süren rejim oluşturma tartışmalarına nokta koyacağına beklemek fazla iyimser bir yaklaşım olacaktır. Kamuoyunun da artan baskısıyla sürelerinin iyice daraldığını hisseden karar vericilerin Paris'ten önemli bir adım atmış olarak dönmeleri kuvvetle muhtemeldir. Ama bu büyük adım rejimi kurtarmak için yeterli olmayacaktır. Yıllardır süregelen görüşmeler sayesinde söz konusu rejim için belirli bir alt yapı oluşturulmuş olsa bile, eksikler fazladır. Tüm bunlara dayanarak, küresel iklim değışikliğı rejiminin geleceğinin ancak güçlü bir hegemonun varlığı ile garanti altına alınabileceğı söylenebilir ve o hegemonun en kısa sürede sahneye çıkması gerekmektedir.

6. SONUÇ

Bu çalışmada dünyamızın karşı karşıya geldiği en büyük tehditlerin başında gelen iklim değişikliğiyle ilgili uluslararası geçerliliği olan bir rejim kurmanın zorlukları incelenmiş ve özel olarak hegemonya sorununa değinilmiştir. Çalışmanın amacı söz konusu rejimin bir türlü oluşturulamamasında hegemonik gücün yerini saptamak ve güçlü bir lider olmadan böyle bir rejim oluşturulup oluşturulamayacağına yanıt bulmaktır.

İlk olarak iklim değişikliğiyle ilgili teorik bilgilere yer verilmiş, sonrasında ise küresel iklim değişikliği rejimi kurmak adına atılan adımların tarihi incelenmiştir. Hegemonluk teorileri incelendikten sonra, hegemonluk ve liderlik arasındaki farklara odaklanılmıştır. Bu konularla ilgili okumalar yapıldıkça, iklim değişikliği rejiminin liderlikten çok bir hegemonyaya ihtiyacı olduğu açıkça anlaşılmıştır. Çünkü hegemon bir aktör, başında olduğu rejimin selameti için elinden gelen her şeyi yapacaktır ve diğer aktörleri de rejimin devamı için fedakârlıklar yapmaya zorlayacaktır. Lider aktörler ise kimi zaman bu rolü kendi çıkarları olmasa bile kabul ederler fakat çıkarların söz konusu olmadığı ortamlarda liderlik kavramı çok da uzun süreli olmayabilir. Sağlam bir iklim değişikliği kurmak için sağlam bir aktöre ihtiyaç vardır ve bu sağlam aktör yalnızca bir hegemon olabilir.

Çalışmada aynı zamanda küresel iklim değişikliği rejimi görüşmelerinde sık sık karşılaşılan ve görüşmelerin bir sonuca varmamasına neden olan, kemikleşmiş sorunlardan da bahsedilir. Örneğin kuzey ülkelerinin iklim değişikliği adına güney ülkeleri de kalıcı adımlar atmadıkça, sorumluluk kabul etmemeleri ya da güney ülkelerinin, sanayileşmiş devletlerin bu probleme neden olduklarını düşünmelerinden dolayı, kendileri için yasal bağlayıcılığı olan anlaşmaları imzalamaya yanaşmamaları bunların başında gelir. Bununla beraber, kişi başına düşen karbon salınımında dünya lideri olan Amerika ve ülke olarak en çok karbon gazı salınımı yapan Çin arasındaki anlaşmazlık da görüşmelerin tıkanmasına yol açmıştır. Fakat yakın zamanda bu iki ülke arasında imzalanan, ülkelerin emisyonlarını kısıtlama sözlerini içeren, anlaşma iklim çevrelerinde umutları arttırmıştır.

Sonuç olarak insan hayatının her aşamasına etkisi olan iklimin değişiyor olması, kimilerini ülkelerinden edecek derecede etkilemektedir. Bu yönden baktığımızda gelişmiş, gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerin ekonomik çıkarlarını düşünerek harekete geçmeleri veya görüşmeleri tıkayarak uluslararası kamuoyunu bir nevi oyalamaları, gelecek nesillere yapılacak en büyük haksızlıktır. Bu haksızlığın giderilmesi için rejimi kurmak ve devamının sağlamak adına bir hegemon devlet sahneye çıkmalı ve hegemonluğun hakkını vermelidir. Görülen o ki, iklim değişikliği görüşmelerinde hala bir sona ulaşılammamanın en büyük sebebi, potansiyelleri olmalarına rağmen, istekleri olmayan bir takım güçlü devletlerdir. Çin ve Amerika Birleşik Devletleri arasında kurulması muhtemel işbirliği rejimin sağlığı açısından çok büyük bir öneme sahiptir. Belki de bu işbirliği rejimdeki liderlik eksikliğini doldurmaya aday en güçlü kavramdır. Kısacası hegemon bir aktör olmadan küresel iklim değişikliği rejimi kurmak pek mümkün gözükmemektedir. Çin ve Amerika işbirliğinin önünde yatan engeller ya da bu işbirliğinin rejim açısından potansiyel sonuçları başka bir çalışmanın konusu olabilir.

KAYNAKLAR

- Afionis, S. (2010). *The European Union as a Negotiator in the International Climate Change Regime*. Berlin: Springer
- Aldy, J. Stavis, R. (2010). *Designing the Post-Kyoto regime. The Harvard Project on International Climate Agreements*.
- Antoniades, A. (2008). *From 'Theories of Hegemony' to 'Hegemony Analysis' in International Relations*. In: 49th Annual Convention of the International
- Arı, T. (2013). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. Bursa: MKM Yayıncılık.
- Arthur A. Stein (1984). The Hegemon's Dilemma: Great Britain, the United States, and the International Economic Order. *International Organization*, 38, pp 355-386.
- Aspen Publishers Inc. (2011). COP 16: Modest Progress on a Climate Change Agreement. *Business and the Environment*, 22, 1-3.
- Bali Action Plan, 2007.
http://unfccc.int/files/meetings/cop_13/application/pdf/cp_bali_action.pdf, adresinden alındı.
- Backstrand K., Elgström O. (2013). The EU's Role in Climate Change Negotiations: from Leader to 'Leadiator'. *Journal of European Public Policy*. 20, 1369-1386.
- Baylis, J. Smith, S. (2001). *The Globalization of World Politics* (3rd ed). Oxford: Oxford University Press. P.454-455
- Birleşmiş Milletler. (1992). *Birleşmiş Milletler İklim Çerçeve Sözleşmesi*. New York.
- Birleşmiş Milletler. (1998). *Kyoto Protokolü*. Bonn.
- Bodansky, D. (2001). The History of the Global Climate Change Regime. U. Luerbacher, D. F. Sprinz , (Ed.), *International Relations and Global Climate Change* içinde (23-40). Massachusetts: The MIT Press.
- Burleson, E. (2011). The Cancún Climate Conference. *ASIL Insight*.
- Buss, R. (2007). United Nations Conference on the Human Environment (UNCHE), Stockholm, Sweden. <http://www.eoearth.org/view/article/156774> adresinden alındı.

- Carlarne P. C. (2010). *Climate Change Law and Policy: EU and US Perspectives*. Oxford: Oxford University Press.
- Christoff, P. (2008). The Bali Roadmap: Climate Change, COP 13 and Beyond. *Environmental Politics*, 17:3, 466-472.
- Convention on Biological Diversity. (2014, 5 Aralık). In Wikipedia, *The Free Encyclopedia* http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Convention_on_Biological_Diversity&oldid=636741148 adresinden 7 Aralık 2014'de alındı.
- Cox, Robert. (1993). Gramsci, Hegemony and International Relations, An essay in Method. *Gramsci, Historical Materialism and International Relations* içinde. Cambridge University Press: Cambridge.
- Death, C. (2012). A Predictable Disaster for the Climate – But Who Else Won and Lost in Durban at COP17. *Environmental Politics*, 21:6, 980-986.
- Depledge, J. (2005). *The Organization of Global Negotiations: Constructing the Climate Change Regime*. London: Eartscan.
- Desonie, D. (2008). *Climate: Causes and Effects of Climate Change*. New York: Chealse House.
- Elzen, M.G.J. Moor, A.P.G. (2001). Evaluating the Bonn Agreement and Some Key Issues.
- Flemes D., Labell E. S. (2015). Contested Leadership in International Relations. *International Politics*. 52, 139-145.
- Frey B. (1984). The Public Choice View of International Political Economy. *International Organization*. 38, 199-223.
- Gambe, A. (2002). *Hegemony and Decline: Britain and the United States*. Aldershot: Ashgate Publishing, Ltd.
- German Institute of Global and Area Studies. (2008). *Empire, Hegemony, and Leadership: Developing a Research Framework for the Study of Regional Powers*. Hamburg: Sandra Destradi.
- Gilbert, N. Tollefson, J. (2012). Rio Report Card. *Macmillan Publishers Limited*, 486, 20-23.
- Gilpin, Robert. (2011). *Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politikası*. Ankara: Kripto.
- Goodell, J. (2014, Eylül 15). China, the Climate and the Fate of the Planet. *Rolling Stone*. <http://www.rollingstone.com/politics/news/china-the-climate-and-the-fate-of-the-planet-20140915> adresinden alındı.

- Goodell, J. (2014, Aralık 9). Secret Plan to Save the Planet. *Rolling Stone*. <http://www.rollingstone.com/politics/news/the-secret-deal-to-save-the-planet-20141209?page=3> adresinden alındı.
- Gramsci, Antonio (1986). *Hapishane Defterleri- Seçmeler* (7. Baskı). İstanbul: Belge Yayınları.
- Gosden, E. (2014, Aralık). John Kerry: Climate Change Science is 'Screaming at us' and Poorer Nations Must Act to Avoid 'Tragedy'. The Telegraph.
- Hardy, J. (2003). *Climate Change: Causes, Effects and Solutions*. West Sussex: John Wiley & Sons Ltd.
- Hubbard, J. (2010, May 28). Hegemonic Stability Theory. wordpress: <http://isrj.wordpress.com/2010/05/28/hegemonic-stability-theory/> adresinden alındı.
- International Institute for Sustainable Development. (2011). Summary of the Durban Climate Change Conference 28 November – 11 December 2011. *Earth Negotiations Bulletin*, 12. 3.
- International Institute for Sustainable Development. (2014). A Summary Report of the UN Climate Summit 2014. *Climate Summit Bulletin*, 172.
- IPCC. (1990). *First Assessment Report*. Geneva.
- IPCC. (1995). *Second Assessment Report*. Geneva.
- IPCC. (2001). *Third Assessment Report*. Geneva.
- IPCC. (2007). *Fourth Assessment Report*. Geneva.
- IPCC. (2014). *Fifth Assessment Report*. Geneva.
- Jacobs, M. (2014, Aralık). Lima Deal Represents a Fundamental Change in Global Climate Regime. The Guardian.
- Kennedy, P. (1988). *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*. London: Unwin Hyman.
- Keohane, R. O. (1984). *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Kindleberger, C. (1986). International Public Goods without International Government. *American Economic Association*. 76, 1-13.
- Kjellen, B. (2014). Reflections on the Berlin Mandate. *Stockholm Environment Institute*.

- Krasner, S. (1976). State Power and the Structure of International Trade. *World Politics*, 28. <http://www.indiana.edu/~gradipe/docs/krasner.pdf> adresinden alındı.
- Lyon P. T. (2009). Environmental Governance: An Economic Perspective. Delmas A. M., Young Y. O. (Ed.), *Governance for the Environment* içinde (s. 43-69). Cambridge: Cambridge University Press.
- Meakin, S. (1992). The Rio Earth Summit: Summary of the United Nations Conference on Environment and Development. *Science and Technology Division*. <http://publications.gc.ca/Collection-R/LoPBdP/BP/bp317-e.htm> adresinden alındı.
- Malik, A. (2011). *Causes of Climate Change*. New Delhi: Rajat Publications.
- Michell, A. R., "The European Fisheries in Early Modern History," in *Cambridge Economic History of Europe*.
- National Research Council, (2012). *Climate Change: Evidence, Impacts and Choices*. Washington.
- Rich E. E. & Wilson C. H., (1997). *The Economic Organization of Early Modern Europe*. Cambridge: Cambridge University Press
- Oberthür S., Kelly R. C. (2008). EU Leadership in International Climate Policy: Achievements and Challenges. *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, 43. 35-50.
- Oberthür, S. Ott, H. (1999). The Kyoto Protocol: International climate policy for the 21st century. New York: Springer.
- Peake, S. (2001). Kyoto Lite. COP6, Part 2: The Bonn Agreement. Elsevier.
- Prabhakar, R. (2010). Hegemonic Stability Theory and the 20th Century International Economy. E-International Relations. <http://www.eir.info/2010/01/08/hegemonicstabilitytheoryandthe20thcenturyinternationaleconomy/> adresinden alındı.
- Report of the United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm, 5-16 June 1972.
- Shogren, E. (2014, 24 Eylül). 3 Key Takeaways From This Week's UN Climate Summit. *National Geographic*. <http://news.nationalgeographic.com/news/2014/09/140924-united-nations-climate-change-summit-world/> adresinden alındı.
- Soronsen, G. Jackson, R. (2013). *Introducton to International Relations*. Oxford: Oxford University Press

- Snidal, D. (1985). The Limits of Hegemonic Stability Theory. *International Organization*, 579-614.
- Tabau, S. A. (2014). Current Developments in Carbon & Climate Law. *International*, 140-141.
- Taylor, L. (2014, December). Australia Still 'Constructive' in Climate Talks, Despite Julie Bishop's Rhetoric. *The Guardian*.
- Tregaskis, S. (2010, October). Q&A: COP16 Climate Talks. *The Guardian* <http://www.theguardian.com/environment/2010/oct/08/cancun-cop16-climate-talks> adresinden alındı.
- United Nations, (2010). *Outcome of the Work of the Ad Hoc Working Group on Long-term Cooperative Action under the Convention*, Draft Decision -/CP.16 http://unfccc.int/files/meetings/cop_16/application/pdf/cop16_lca.pdf [hereinafter Draft Decision -/CP.16]; United Nations Climate Change Conference in Cancún, Nov. 29-Dec. 10, 2010, *Outcome of the Work of the Ad Hoc Working Group on Further Commitments for Annex I Parties under the Kyoto Protocol at its Fifteenth Session*, Draft Decision-/CMP.6 (2010), available at http://unfccc.int/files/meetings/cop_16/application/pdf/cop16_kp.pdf adresinden alındı.
- UNFCCC (2012). *Doha Amendment*. Bonn.
- UNFCCC (1995). *Report of the Conference of Parties on its First Session held at Berlin, from 28 March to 7 April 1995. Decision 1/CP.1*. Bonn.
- UN (United Nations), 2009. *UNFCCC Draft decision -/CP.15. Proposal by the President, Copenhagen Accord*. Bonn.
- UNFCCC (1992). *United Nations Framework Convention on Climate Change*. Bonn.
- UNFCCC (2001a): *Review of the Implementation of Commitments and of Other Provisions of the Convention, Preparations for the First Session of the Conference of the Parties Serving as the Meeting of the Parties to the Kyoto Protocol (Decision 8/CP.4), Decision 5/CP 6, Implementation of the Buenos Aires Plan of Action*. Bonn.
- Waygant, Cecilia G. (2004). *The United Nations Conference on the Human Environment: Formation, Significance and Political Challenges*. <https://repositories.tdl.org/ttu-ir/bitstream/handle/2346/15437/31295019812238.pdf?sequence=1> adresinden alındı.
- Wallerstein, I. (2011). *The Modern World System: Mercantalism and Concolidation of European World-Economy 1600-1750*. California: University of California Press.

Wikipedia. (tarih yok). Convention on Biological Diversity. (2014, December 5). In Wikipedia, The Free Encyclopedia. Retrieved 13:36, December 7, 2014, from http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Convention_on_Biological_Diversity&oldid=636741148 adresinden alındı

Zakaris, F. (1998). The Challanges of American Hegemon: Then and Now. *International Journal*, 54, 9-27.

ÖZGEÇMİŞ

28 Mart 1989 tarihi, Kırklareli doğumluyum. İlk ve Ortaokulu Fethiye’de, Liseyi Isparta’da tamamladıktan sonra, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İngilizce Öğretmenliği Bölümüne kaydoldum. Bu bölümden 2011 yılında mezun oldum ve o yıldan beri Beykent Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulunda görev yapmaktayım. 2013 yılında da Beykent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında yüksek lisans eğilimine başladım.

Özel ilgi alanlarım, çevre ve iklim değişikliği olup, çok iyi derecede İngilizce bilmekteyim

Irmak ZENGİN